

IN EN UIT HET MIAT

**DE GRUUTBOEKHOUWER
VAN LIEVEN BAUWENS**

Eddy Levis

DE

GROOTBOEKHOUDER.

Eene Gentsche Vertelling.

TEKENINGEN VAN A.-P. SUNAERT.

2

GENT,

LETTER- EN STEENDRUKKERY DER GEBROEDERS DE BUSSCHER,

SAYAENSTRAET.

1851.

De Gruutboekhouwer van Lieven Bauwens

- Een Gentsche vertelling -
Noar een verhoalijnske uit 1850 in 't Gentsch
van luitenant - kolonel Francies Van Geert

Opgetekend in 't schuun Vloams deur
Baron Jules de Saint Genois
Weer' in 't Gentsch 'vertoald' deur Eddy Levis

Voorwoord

Het geïllustreerde werkje verscheen in druk (8°, 41 pp.) bij de Letter- en steendrukkerij van de gebroeders De Busscher in de Savaenstraat te Gent. Het is een eerste druk op 'groot papier'. Het zeldzame exemplaar komt uit de verkoping Vandeperre van 22 november 1957 (catalogusnummer 777). Het uitzonderlijk werkje van de Saint Genois komt niet voor in de catalogus van Vander Haeghen.

Het bevat daarbij op één apart ingebonden blad de originele pentekeningen van A.P. Sunaert, die gediend hebben voor de illustraties in het boek. Op de achterzijde van deze tekening staat met potlood geschreven: "*Dessins originaux de Mr. Sunaert*" (sic).

Op 14 november 1850 gaf baron Jules de Saint Genois een literair-muzikaal en poëtisch avondpartijtje waarop enkele vrienden van de Vlaamse letterkunde en Schone kunsten elkaar vonden. Er werd afwisse-

lend gemusiceerd, gezongen, gedeclameerd en voor de vuist gedicht. Francies van Geert, Luitenant-kolonel op rust, bekend voor zijn Gentse grappen, "*en de uitmuntende wyze waerop hy kluchtjens en vertellingen kon voordragen*" gaf er op de hem zo eigen en vlotte wijze enkele verhaaltjes ten beste die hij onderstreepte met mimiek en gebaren zodat een echte toneelspeler het niet beter zou kunnen.

De Saint-Genois omschrijft hem als volgt: "*De man was een oud braef militair, die veel gezien, veel gehoord en veel onthouden had. Hy begon dus het een en ander van den verleden tyd te verhalen, zoodat iedereen zich rondom hem met belangstelling en nieuwsgierigheid schaerde en hem met de grootste aendacht aenhoorde.*

Naturelyke eenvoudigheid en geest, waer gevoel en diepe kennis van het menselijk hart kenschetsen de verscheidene vertellingen die zo liefelyk uit zynen mond vloeiën. Hy sprak met zoo veel

gemak en schilderde zoo eigenaerdig, dat men zich door het oorspronkelyke der tooneelen, die hy ons voor ooggen legde, tevens verlustigd en diep getroffen voelde. Zyne gebaren en de sprekende bewegingen van zyn gelaet versterkten overigens uitnemend veel den indruk zynen woorden op de toehoorders; men zou hem voor den held genomen hebben van ieder zynen verhaelen. Het scheen ons allen dat hem geen tooneelspeler, in dit oogenblik, had kunnen evenaren!"

Een van die verhaaltjes was *De Grootboekhouder van Lieven Bauwens* met als thema: schoenmaker blijf bij uw leest. Deze uitspraak deed de beroemde Griekse schilder Apelles ten tijde van Alexander de Grote. Toen hij een van zijn schilderijen tentoonstelde kreeg hij van een schoenmaker een opmerking over een van de sandalen op het schilderij. Apelles veranderde die. Toen de schoenmaker daarna ook nog over andere details opmerkingen maakte, zei Apelles; "Schoenmaker,

blijf bij uw leest en bepaal je bij de dingen waar je verstand van hebt", schrijft Plinius.

Het verhaal viel danig in de smaak, ook bij de gastheer, dat hij het verhaal optekende. "*Er lag daer zoo veel geest, zoo veel luim, zoo veel echte 'vis comica' in gesloten, dat zy aller aendoening wekte. Hoewel in de grond eene alledaegse grap, kwam my deze vertelling, - door den spreker uitgedalmd zynde, - zoo recht lief, zoo gevoelvol voor, dat ik aenstonds het voornemen opvatte haer aen het papier toetevertrouwen en in het licht te geven, met zoo weinig wyzigingen als maer een opstel vereischt. Misschien zal dit verhaal, by het lezen, een deel van zyne eenvoudige sierlykheid verliezen welke de plaatselyke tongval waerin het voorgedragen werd, er aen gaf. Doch blijft het in de grond zijne Vlaemsche echtheid bewaren en derhalve ook het kenmerk van eene eigenaerdige bron.*

De spreker zal ons verschoonen indien wy de

taek zoo gebrekkig uitvoeren; wy zyn slechts aen onze herinnering overgelaten; by eene volgende gelegenheid zullen wy eenen snelschryver bespreken, opdat de vertelling van de geestigen verhalen onverminkt voor zyne toehoorders bewaerd blyve."

Baron Jules de Saint Genois, Gent, 31 december 1850

4 Toch spijtig dat onze baron geen Gents kon. Maar niet getreurd. In de lente 2000 zette ik mij aan het werk om het weinig bekende verhaal dat twee van mijn grote interessepunten aan mekaar koppelde, namelijk Industriële archeologie (Lieven Bauwens) en Gents dialect (...de plaetselyke tongval waerin het voorgedragen werd...) zoals de Saint-Genois schrijft, met zo weinig mogelijk wijzigingen naar het Gents te transponeren en samen met de originele tekeningen terug onder de Gentenaars te brengen.

Geboren in 1944 in de Volkskliniek op een boogscheut van 't Patershol, 't Gravenkasteel en *Tsjoak* op de Vrijdagsmarkt, groeide ik op in de arbeiderswijk van de 'Plezante Veste' tussen de Muide en 't Rabot. Een waterwijk begrensd door het verbindingskanaal, de Tolpoort, de Nieuwe Lieve en het voormalige Rabotstation. Daar leerde ik al vlug een mondje *onvervalst Gentsch klappen* en ontstond midden deze industriebuurt mijn liefde voor de volkstaal, de industriële cultuur en de bewogen sociale geschiedenis van deze arbeidersbuurten.

Wij wensen u veel leesgenot.

Den Gruutboekhouwer

I Op de Groenen Briel stond 't Kluuster van de Chartreusen, waar dat Lieven Bauwens d'eerste katoenfabriek oprichtte. Doar wirktege'r meer of twieduuzend man. Mannen, vrouwen en kinders, wonnen doar, joaren lank, hulder bruid. De schuunste katoen-

lijnwoaden, bazijn¹, percale², pique³ en neteldoek⁴ wierden van doar over de morten van geel Europa verspreid en vermeerderdege zuu de roem van de Vlaamsche werkzaamheid.

Azoo een uitgebreide neiringe verplichtege, gelijk dadde wel keunt peizen de fabrikant tot het onderhouden van tefrenene⁵ schrijvers en klerken, dien moesten zorgen veur de verzendinge van goederen en brieven. In guul Gent was ter geen kantuur woar dander mier bedienden wirktegen of doar. En over da legerke pennelekers was de Gruutboekhouwer de grouten boas.

Al die klerken wirktegen in een groute ploatse woar da iedereen aan toafels zat of aan lessenirs dien bedekt woaren mee groen versleten loaken. Doar moest iedereen zijn eigen werk doen, uitgenomen de Gruutboekhouwer die in een apoart bureautsje, doar nie verre van, alleene wirktege en azoo een beetsje een geheim personage veur d' anderen was.

Ze zaten allemaal in een groute lankwirpige zoale, een stukske van de refter van 't vroeger kluuster,

mee spitsbogige vijsters⁶, kunstig gemaakte gewelfsels en muren zuu kouwd of ijs en zuu bluit of de rotsen...

't Sloeg negene. De klerken - gelijk alle klerken van de wereld - kwamen binnengedren-teld⁷, babbelend over koetsjes en kalfkes, binst danz' hulderen vuilen, mee inkt bespijete kiel, van de kapstok hoaldegen en zettegen hulder op 't gemak op hulderen huugen hijtene stoel nere om aan 't werk te beginnen. De groute boeken wierden opengeslegen, de brieven uit de duuzen en de schoven g'hoald. De pennen begosten over 't papier te kriebelen en te krabbelen dadder kiekevleesch zoet van gekregen hehn. Iedereen was aan 't werk, oas in iene kier de deuren' open vloog en meneer Jan, den opperklerk, den bureau binnestaptege.

- "Wel nu, jongens, gij weet het nieuws?!" riep hij nogal stuurs, "Van Brecht es duud!"

- "Tsjeefken, onzen ouwen Gruut-boekhouwer?" riepen z' allemaal t'huupen⁸. Ze woaren van huldere stoel rechtegesprongen en uit krejeuzeteit⁹ noar den opperklerk gelupen.

- "Hij es duud."

- "Dat hij rust' in vrede."

- "Hij hee ons lange genoeg gekluut."

- "Moar wad hee da ventsje tons g'had?!"

- "'t Schijnt dat hij verleden nacht gestorven es."

-“t Bustwoater¹⁰ misschien. Sedert nen tijd zagt er hij ellendig luulk uit.”

- “En moelijk dat hij was: niets was ter welgedoan, ‘t was altijd te kort of te lank, t’ heet of te kouwd, ‘t was nuut nie rap genoeg, altijd preutelen, nuunt geen vriendelijk woord.”

- “Ah, ‘k wete nie ofdat hij mij uut ne goeiendaggegeven hee!”

-“k Heh zijn stuurmulle¹¹ nuut en van ze leve zien lachen...”

- “Ik uuk nie.”

- “Ikke wel, oas’t hij zijn oordjes¹² getrokken hoa. Tons kwoamt er zuu iets gelijk een grijnzinge¹³ op zijn leppen en ‘k moe’t bekennen: hij wierd tons nog luulker.”

- “Kom gasten, zijn lijkrede es nu al lank genoeg” zei mijnheer Jan. “Hij hee zijn hijtene kostuumen’ aan¹⁴ loat hem nu moar g’rust”

- “Hij zal ons geen kwoad ne mier doen.”

- “Me zullen noar zijn begroavinge gaan.”

- “En zijne lijkdiens bijweunen!”

Zuu luidege de redekoavelinge¹⁵ van de klerken in den bureau van Lieven Bauwens, oas Sies zjuust op de koer veurbij de vijster passeerdege en vriendelijk, gelijk noar geweunte, de klerken ne goeien dag wenschtege.

Sies Van Oost was een ventsje van den ouwen tijd. Al twee’ndertig jaar

wast’ hij bediende van de famielde Bauwens en uuk hoa zijnen langen trouwen dienst hem ‘t recht verleend om veel dingen te meugen zeggen die nen andere nog nie zoe meuge pijzen. En om te stouter wast hij desnoods in zijn zeggen omdat hij zijn meesters eerbiedigde en wrie verkleefd was. Doardeure stond hij op ne pjee-de-stal¹⁶ onder d’ huisgenooten van den beroemden fabrikant. Iedereen zagd’ hem girre veur zijn menschlievend herte, rondbustigheid en zijnen deugdzoamen oard. Oan z’ hem ts’ morgens zoagen toekomen groeteg’ iedereen hem wree beleefd en zei:

- “Goeien dag Sies.”

- “Sies, hedde gj goe gesloapen?”

-“Sies, de kaffee es klir!”

Sies beantwoordege al die vriendelijke groetenissen mee een lachend wezen¹⁷. Hij hoa veel vrienden omdat hij gienen overdroager en was, gene vlijer, gene nijdigoard. Achter den boas en den Gruutboekhouwer waster niemand die meer aanzien genoot ofte jij en niemand benijddeg’ hem dat want Sies moaktege doar geen misbruik van om d’ andere bedienden doar ‘tort’¹⁸ mee te doen.

Waster ne road te vraggen: ‘t was bij Sies dan ze moesten zijn. Waster nen dienst of een veursproake nuudig, ‘t was op Sies dan ze rekendegen. Integendeel tzelfs: waster iets gebeurde dat Mijnheere kwoad gemoakt hoa, Sies hoa altijd een goe woord

over om den misdoadiger bij zijne miester te verschuunen.

- “Hij hee ‘t nie opzettelijkgedoan!” of

- “Hij es nog jonk en hij hee nog weinig ondervindinge van den dienst.” of

- “Heh verduldigheid, Mijnhiere, da zal wel beteren.”

Zukke en andere woorden gebruiktege den ouwen koetsier om zijnen boas te kalmeren en te poajen. Niemand behertigdege meer de belangen van zijnen boas of tejj. Liever dan hem tekurt te doen, zoet hij zij eigen geslachtefferd hehn.

Sies Van Oost was een klein, dik ventsje mee dikke kurt’ oarmkes, dikke schuune broajen¹⁹ en poezelachtig’ handen. Ge zaogd hem al van verre komen mee zijn kort nankijnene²⁰ broeksken da zijnen buik nog mier dee uitsteken en woarover dat hij, onder ‘t verrichten van zijn doagelijks werk, ne ruujen baejen²¹ lijfrok²² droeg.

Wat dat er hem een bijzonder veurkomen gaf was zijn klein giestig huufdeken, guul wit gelijk ofdat hij geweune was hem van hoar-poeier te bedienen en dat schuddebollend op zijn schouwers stond, precies ofdat hij altijd ja wildege zeggen. Hij droeg twee gruute zelveren uuringen²³ en zijn ruuje koaken bleusdegen gelijk versche kriecken en zijn bleekblehw’ uugen blinktegen zuu vriendelijk dat ‘t contentement op zijn wezen geschreven stond. Doarbij hoat hij

nog een florisante²⁴ gezondheid en een werkzaamheid woar dander veel jonge gasten een tsoepken kosten aan zuigen²⁵.

Om zijn portret af te moaken moem’ er nog bijvertellen dat hij nie al te veel verstand hoa en nog minder onderwijs genoten hoa zuudat hij nogal lochte van geluuf was en soms koste bij hem een lochte nijginge tot verwoandheid bespeuren woarmee dat er somtijds, niettegenstaande zijn veurtreffelijk’ hoedoanigheden, onder de bedienden van ‘t huis, gelachen wierd oast hij weeral ne kier de simplen uitgangen hoa.

- “Sies, g’ hed zekers wel g’huurd da mijnheer Van Brecht gestorven es?”

- “De Gruutboekhouwer, mijnheer Adolf... Ah, ‘k heh’ t zuu straks den boas huuren zeggen tegen Jelle, de meesterknecht. Wie van d’ Heeres goat er nu verheuveren²⁷?”

- “Ja, Sies, dad es de vroege...”

- “Wel, mijnheer Jan, dat goa zuu een opschuiverke veur u zijn, nie woar, liefhebber van ‘t gebakken meel²⁸?!”

- “Ja, en tons klemmen²⁹ wij allemoal achter hem op!” riepde jongste klerk, die al een halv’ ure een pleksken op zijn papier aan’t uitschrepen was.

- “Joamoar, dad’ es in ‘t guul nog nie zekerst,” hernam den opperklerk “het Gruutboekhouder-schap es toch een wirdig-

— 21 —

— Ik, Mynheer Jan, maer om de liefde Gods, wilt gy met my den spot dryven?

— In het geheel niet, Sies; daervoor zien wy u te geerne. Ik spreek met ernst, wilt gy Grootboekhouder worden? Ja, of neen.

— Mynheer Jan, toch! stamerte de oude bloed, in wiens hersenen allengskens de eerzucht zoo wat begon te koken.....

— Indien gy toestemt, zullen wy by den Baes voor u een woordje ten beste doen. Gy zyt wel zestig jaren oud, maer dat hindert niet dat gy Grootboekhouder kunt worden.

eten en drinken zuuvele ofda' k wille, mijn pirden zijn de broafste en de zachtste beesten dien der in guul Gent zijn..."

- "Ja, ja, dad es al goed," antwoordde Mynheer Jan, die een uugsken trok noar zijn moaten "moar iedereen zoekt toch een beetse veur zijn eigen te verbeteren en da'k ik twee 'ndertig joar in huis koetsier woare, 'k zoe toch willen verheuveren..."

- "Ik zegge nie dadde gij geen gelijk heht, mijnheer Jan," zei den ouwen dienstknecht een beetsje mijmerend. "Moar dad es wel oardig, ik pijze doar nuunt op."

- "Luistert, Sies, 'k veurzie 't, niemand van ons zal de post van Tsjeeffen Van Brecht bekomen. Ge zult het zien, jongens, ter goad hier een vrehnd gezichte inkomen en op mijn woord, da stoat ons nie wree aan. Sies, hedde gij soms geen goeste veur de post van Gruutboekhouwer te bekleen?"

- "Ikke, mijnheer Jan, moar om de liefde Gods, wilde gij een beetse mee mij lachen dan?"

"Moar in 't guul nie, Sies, doarveuren en zien wij u te girre. 'k Meene kik da wree serieus. Wilde gij Gruutboekhouwer worden, ja of nee?!"

- "Moar mijnheer Jan toch, ..." stoameldege den ouwen duts, in wiens hessens³¹ allengskes³² den

heid die fel zal afgeluupen worden³⁰..."

- "Ik kenne doar nietmen-dalle van... Heeres, ik luupe noar mijne stal. Bruin en Mietsje hehn hulderen hoaver nog nie gekregen."

- "Zeg ne kier, Sies, blijf nog een beetsje, jongene, g' heht ommers al den tijd... Moar 'k pijz' op iets... hoe komt da, dadde

gij, die hier nu al zuu lank weunt, nog nuunt verheuverd zijt?"

- "Awel, joat, 't es woar. Mijn vrêwe zoaliger hee' t mij uuk dikkels gezeid."

- "Es dad al geen twee 'ndertig joar dadde gij de pirden van 't huis voert?"

- "Om u te dienen, mijnheer Jan, en 'k, heh

nog moar één koppelken op stal g'had."

- "En hedde gij zuu nog nuunt aan Mynheere gevraagd om nen huuge-ren post te bekleen?"

- "Ah, bijlange nienoak! Wa zoe Sies doarmee moeten doen? Hij zit al huuge genoeg op zijnen bok oast hij mee den boas uitrijdt. Mynheere betoald mij in tijds, 'k heh

cerzucht wa begost te bronselen.

- "Oasde toestemt zulleme bij den boas een woordke veur u ten beste doen. Ge zij wel al tsestig joar, moar dad en es in 't guul geen beletsel veur Gruutboekhouwer te worden."

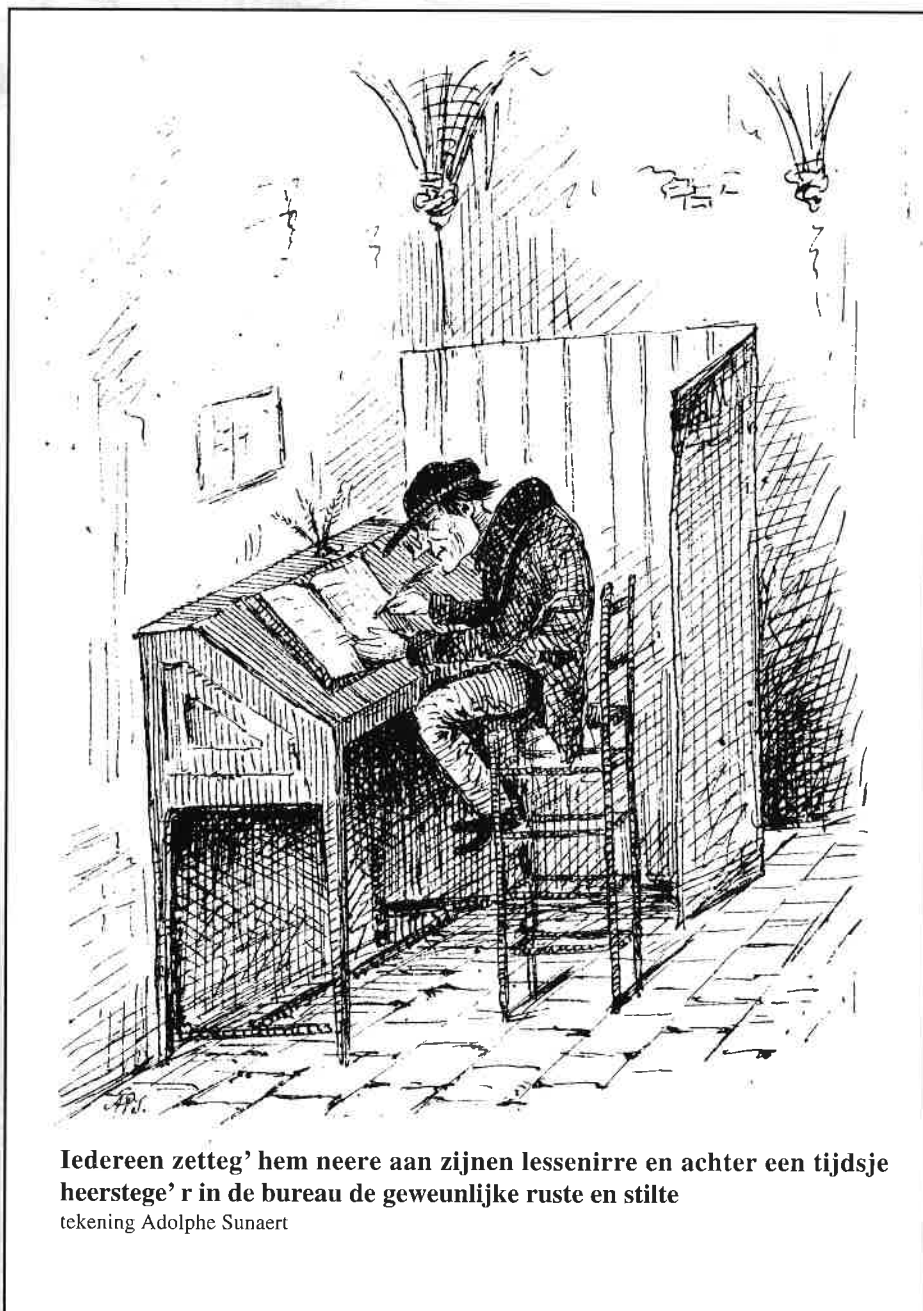
- "Ah, doarveure, mijnheer Jan, 'k magge't stijt zeggen: 'k ben God zij dank nog goe genoeg. Sies es nog altijd gezond, kloek en wel te passe!"

Bij zuu een naief antwoord wisseldegen de klerken onderling ne grimlach, moar de koetsier was te vele mee 't veurstel bekommerd om doar uuk moar iets van te merken.

- "Allez kom, Sies, woarveure zoede gij da postsje nie keunen bekleen da jaarlijks drijduuzend frank opbrengt?"

- "Drijduuzend frank! Verdeekeling³³. Dad es wad' anders of mijn twintig ponden joarwedde... En doarbij, wat dat Tsjeefken Van Brecht kost, da zal kik toch uuk wel keunen zekerst? 'k Heh nuunt gezien wat dat hij doar van achter in zijn kabinetsje dee, ginter vanachter in zinnen bureau moar 't zal woarschijnlijk toch nie al te moeilijk geweest zijn want 'k en heh hem nuunt en van ze leven mee nen druppel zweet op zijn wezen zien rondlupen. Dat kan ommers nie lastig zijn."

- "Da blijf gezeid ihn, Sies." antwoordege mijnheer Jan, die al de moeite van de wereld dee

Iedereen zetteg' hem neere aan zinnen lessenirre en achter een tijdsje heerstege' r in de bureau de gewoenlijke ruste en stilte

tekening Adolphe Sunaert

om nie dubbel-t'huupe te pleujen van 't lachen. "k Zalder vandoage nog den boas over spreken om u aan te bevelen. Gij meugt tons morgen nie vergeten veur bij hem te goan en da zoakske zal rap in de sjakoche³⁴ zijn."

Doarop trokt den ouwen koetsier de koamer uit, het huufd al gebogen onder de gedachten van gruutheid die hem al

veur de geest zweefdegen.

- "Moar allez, mijnheer Jan, ge zij gij nie goed zekerst?" zei ene van de schrijvers, oas Sies weg was.

- "Loat mij doen, Victoor, me goan hem ne kier een goeie pirre stoven³⁵. Sies es een goe boaske, moar zijn verwoandheid verdiend wel ne kier een leske. 't Kan nie beter

passen. Me goan ons ne keer broaven amuseren, oas Mijnheer akkoord es natuurlijk. Allez, en nu allemaal aan 't wirk, jongens. Morgen zulde de reste van 't verhoalinkske³⁶ wel huuren en zien."

Iedereen zetteg' hem nere aan zinne lessenirre en achter een tijdsje heerstege' r in den bureau de gewoenlijke ruste en stilte, dieter altijd was

binst de doagelijkse
wirkzaamheden van de
klerken.

II

In een klein salontsje
op d' ieste verdiepinge
van 't huis van Lieven
Bauwens, gemeubileerd
volgens de stijve en
kouwe smoak die in den
tijd van het Fransche
keizerrijk bij 't versieren
van d' huizen mode was,
zat den bekenden fabri-
kant aan zijn morgend-
eten, binst dat hij zijn
papieren en binnengeko-
men brieven aan 't lezen
was.
Ter wierd op de deure
geklopt...

- "Binnen!...Ah, 't zijde' t
gij, Sies," riep mijnheer
Bauwens. "Wad' ester
jongene?"

- "Mijnheere," sprak de
koetsier mee ontroerde
stemme, binst dat hij zijn
wit huufdeken een beetsje
benijtschijterig³⁷ deur d'
halfg'opende deure stak.

- "Wel, kom tons g'huul
binnen!," riep den boas
een beetsen ongeduldig.
"t Es te kouwd om zuu
mee de deure halfg'opend
te stoan. Es Bruin mis-
schien ziek?"

- "In 't guul niet, meester,
de bieste hee nog nuunt
zuu gezond geweest."

- "Tons es 't goed,
jongene, of es' t aan
Mietsje dat er iets
scheelt? Want ge ziet er
zuu bleek uit gelijk of dat
er een ongeluk in mijne
stal gebeurt es."

- "In tegendeel, Meester,

Mietsje es vandemorgen
deur de smet³⁸ beslegen,
me zullen ze vandoag' in
de woagene spannen om
de boalen katoen te goan
hoalen die in 't pakhuis³⁹
veur u toegekomen zijn."

- "Woarom komde gij mij
tons vinden op mijn
ontbijt?"

- "t Es moar, Mijnheere,
om u te zeggen... of liever,
nee,... ge keunt wel
peizen..." en Sies hoalde-
ge zijne neusdoek uit om
't zweet af te voagen da
van zijn veurhuufd en zijn
koaken afliep en hij
hoestege zonder ophou-
wen, precies ofdat hij een
wreeje vallingen' hoa.

- "Jongene, ge moet u
soigner⁴⁰..., g' heht
weer' in den trok geze-
ten".

- "Mijnheere..." hernam
de koetsier veur den derde
keer altijd moar meer en
meer hoestend en puffend.

- "Sa, wa betekent al da
treuzelen, Sies? Ge weet
toch wel da mijn uugen-
blikken kostbaar zijn?"

- "Mijnheer, ik weune nu
al twee'ndertig jaar bij de
famielde Bauwens..."

- "Da weet ik, Sies, en 'k
beschouw u als nen
broaven getrouwen
dienstknecht."

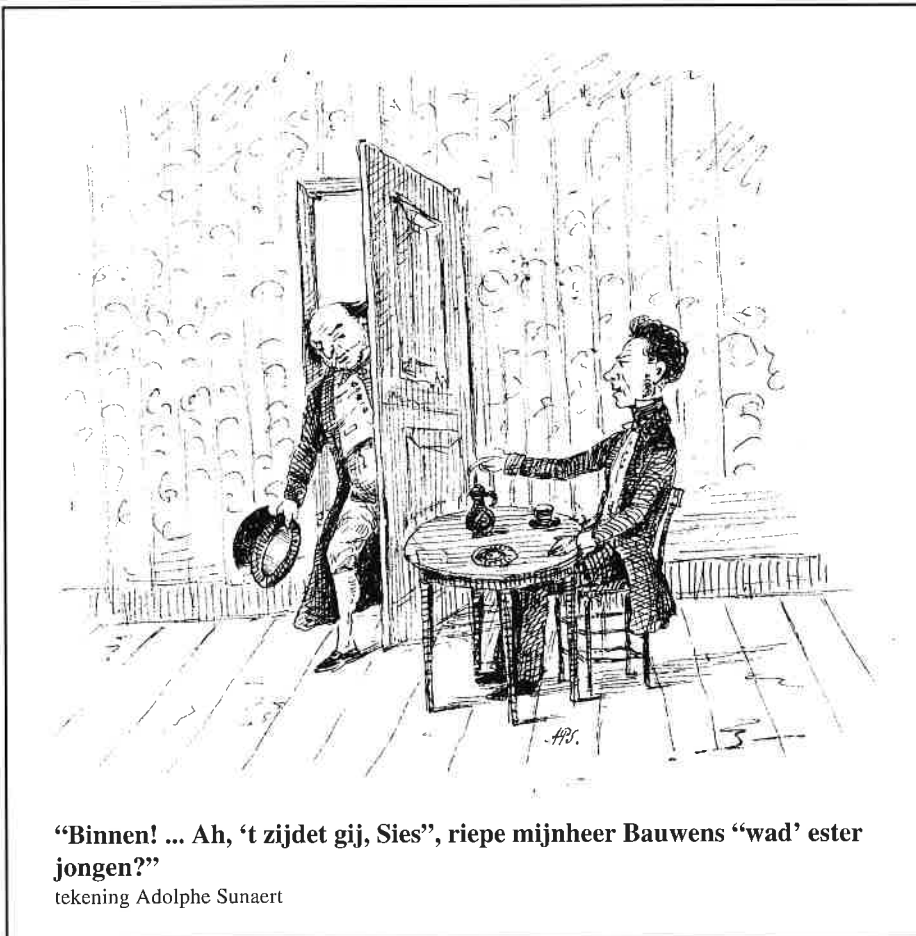
- "Welnu, meester, ik zoe
girre..." doch nu was de
koetsier guul zijne kluts
kwijt, zuudoanig dat hij
mee gruit gedruis wel dri-
keren zijne neuze snoot
om zijn antroasje⁴¹ weg te
steken. "...Ik zoe girre uu-
ke ne keer verheuveren..."

- "Verheuveren! Jongene,
in waarheid, 'k verstoou u
nie..." geboardege Lieven
Bauwens.

- "Ge goat mij sebiet wel
goan verstoan, Meester.
Ter es in de fabrieke een
ploatsken open dat mij
allerbest zoe passen en
gelijk da'k doar zjuust
gezeid hen, vermits da'k
hier al twee'ndertig jaar
weune zonder verheuverd
te zijn, komme kik u da
ploatske vroagen."

- "En da ploatsken es...?"
sprak de meester mee 't
serieuste wezen van de
wereld, precies of mijn-
heer Jan hoa hem doar
nog nie van verwittigd.

- "t Ploatske van Gruut-
boekhouwer, Mijnheere,"
antwoordege Sies en hij
sprakt die woorden zuu
hoastig uit om rapper van
de moeilijkheden af te
zijn en hij begost were t'

"Binnen! ... Ah, 't zijdet gij, Sies", riep mijnheer Bauwens "wad' ester jongen?"

tekening Adolphe Sunaert

hoesten en zijn wezen mee zijnen neusdoek af te wrijven om zuu zijn verlegenheid weg te steken.

- *“Van Gruutboekhouder?! Awel, Sies, op mijn woord, ge zij gij nog nie vies gevallen!”*

- *“Mijnheer Van Brecht zaliger hee’t zuu lank geweest, meester, ‘k pijze da kik dad uuk een tijdsje zoe keune zijn.”*

- *“Al goe en wel, moar hedde gij doarveure de vereiste hoedanigheden?”*

- *“God zij dank, Mijnheere, ter ontbreekt mij niets: ‘k ben kloek, gezond en wel te passe.. Mijnheere Jan, den opperklerk, hee mij beloofd dat hij bij u een woordeke veur mij ging doen.”*

- *“Awel, Sies, me zullen der ne keer over peizen. ‘k Goa u doar nu zuu sebiet⁴² geen antwoord op geven...”*

- *“Zuu, Mijnheere, peis gij tons ne keer op mij. ‘k Beloof u van wrie mijn devuure⁴³ te doen. Ge meugter op rekenen!”*

De koetsier trokt een beleefde schreve⁴⁴ en liept de koamer uit, zijn herte vol hope en zijn huufd zuu in de werre dat hij nie meer en wist ofdat hij van veure of van achter leefdege.

III
De klerken woaren broaven aan ‘t werk op hulderen bureau, den enen in zijne kladboek, den andere was nen huup mee brieven van

de fabrikant aan ‘t overschrijven, nen andere zat zijn penne te snijden, nog nen andere was zijn noagels aan ‘t uitkuischen, zuudoanig dadd’ een muis kost huren lupen in den ouwe refter.

Al mee ne keer vloogt de deuren open en koetsier Van Oost, liep aangedoan binnen, bevend van genoeg en contentement.

- *“Mijnheer Jan, g’heht mij gelukkig gemoakt,”* riept hij luidkeels uit binst dat hij noar den pupitter van den opperklerk liep gelijk ne kleine jongene. *“Den Boas hee mij Gruutboekhouwer genoemeerd⁴⁵”*

- *“Ah, moar dat es wel ziele! Moar dad’ es rechte wel!”* riepen al de schrij-

vers t’huupen, luije genoeg da’t ventsje zijn uures der hoast af vielen van ‘t lawijt.

- *“Ja, Sies, en nu goad’ ons moete trekteren gelijk da’t moe zijn, hein!”* En den ene pakteg’ hem bij zijn huufd, den andere bij zijn lijf. Ze kusteg’ hem, ze staken – hem noar omhuuge en lieten hem zijn bewegingen nie meester.

- *“Ja, jongens, ja, ... Moar om de liefde Gods, moak zuveel leven nie, ‘k huure of ‘k en zie nie meer... Joa-jik⁴⁶, ‘k zal hulder allemoal trekteren⁴⁷ in ‘t Strop⁴⁸ mee ne woaterzeuj⁴⁹ die van gien gekapt struut zal zijn zulde!⁵⁰”*

- *“En hoeveel flasschen witte wijn?”*

- *“Zuvele of dadde gij moar keunt drinken. Ik nuudeg’ al mijn vrienden uit op de feeste en ‘k goa op geen halve krune meer of minder zien.”*

Tot zuverre hoa mijnheer Jan, den huufdklerk, nog geen woord keune spreken. De vergoaderinge trok meer op nen huup mee uitgeloate schoolkin- ders dan op bedoarde bureauschrijvers. Eindelijk kwamt hij mee een serieus gezichte van zijnen huge stoel af, tertege⁵¹ tot in ‘t midden van de koamer, vroeg een uugenblikke stilte, buigdeg’ hem eerbiedig veur de koetsier en sprak op de volgenden tuun:

- *“Mijnheer de Gruutboekhouwer, aanvird hier de hertelijke gelukwijn-*

Ze staken hem noar omhuuge en lieten hem zijn bewegingen nie meester
tekening Adolphe Sunaert

schen van u medegezellen in het kantoorleven. Wij hopen in u veel meer ne vriend dan nen overste te zullen vinden. Me zullen mee alle meugelijke middels trachten uw welwillendheid te verdienen en ons beste te doen om u in alles te behoagen. Ik heh gezeid."

Sies, die hem aan al die complementen nie verwachtege, bezag eerst den opperklerk mee gruute verwonderinge, gelijk een koe die veur den eerste keer nen trein ziet, moar stillekensaan kwam ter nen genoeglijken trek over zijn vriendelijk wezen en van tussen zijn bevende leppen kwam ter nen ietwat onnuuzelen lach die nog vuurtduurdege tot wanneer dat de redenirre mee zijn toesproake gedoan hoa.

- "Allez, nu moede gij antwoorden..." fluisterdege Victoor, de jongste klerk, hem in zijn ure. "Ge zij nu Sies de koetsier nie meer, moar den eerste ambtenirre op den bureau van Mijnheer Bauwens."

- "Eh, ... wa... wa moe kik zeggen?" stoameldege Sies, die hem al moar mier op zijn ongemak begost te voelen. En de courage zaktege al langst om meer guul in zijn schoenen oast hij Mijnheer Jan zag, die mee 't serieuste wezen van de wereld stond te wachten op 't antwoord van Van Oost.

- "Spreek moar, Sies, alle woorden zijn goed."

- "Mijnheer Jan, mijnheer Victoor en gij allemoal mijne Heeres, ik ben wree content... bedankt, 'k goa

mijn devuure doen... 't es da nie da'k wil zeggen... 'k zal den bureau oppassen gelijk mijn pirden, ge zijt allemoal goeie jongens."

- "Wel, wel," riep mijnheer Jan uit, die nu een beetsje compasse⁵² mee den verlegen toestand van den goeje grijsoard begost te krijgen en een einde aan 't gesprek wildege moaken. "Mee uw goedvinden zullen me u morgen in u nieuwe functie plechtiglijk installeren. Dad' es ons plicht."

- "En wa moe kik doarveure doen?" vroeg Sies, die were wa op zijn pleujen begost te komen nu dan ze' hem were geweun aanspraken.

- "Da zulde gij morgen te negene wel weten. Doe moar uw koeferkleers⁵³ aan, me zullen u op u koamer komen hoalen."

IV
Des anderendoags, ts' morgens vroeg, veur dan al d' andere bedienden op woaren, stond den ouwen Van Oost uitgekamd en opgebusteld te blinken: tupschoenen mee gruute zijjene strekken⁵⁴, blauwe gestreepte kijssens⁵⁵, een donkergroene fluweelene broek tot aan de kniens mee zelveren gespen vastgemoakt, ne zijjene sjaal mee schitterende blokken, zijnen board glad geschoren, zijn sneeuw wit hoar schuune gekamd: niets ontbrakt er aan zijnen eenvoudigen moar sierlijken optooi.

't Hoa nog moar zjuust negene geslegen, oas de

twee jongste klerken Sies kwamen hoalen. En ze brochten hem in 't middent van de veurzoale woardat d' eetkoamer van Mijnheer Bauwens op uitkwam. De ander klerken, de huisbedienden en eenigte vrienden van Sies stonden doar verzoaemeld en op 't uugenblik dat hij binnenkwam, gaven z' hem guul plechtig ne schuunen boeke⁵⁶ blokken.

G'huul aangedoan en diepe getroffen bedanktege Sies hulder al hakkelend⁴⁹ mee ne vriendelijken glimlach. Mijnheer Jan, den opperklerk, deed een stapken veuruit.

- "Mijnheer de Gruutboekhouwer" zeit hij, binst dat hij Van Oost tegen de muur zettege, "blijft doar stoan... Ja, azuu, rechtover de deure van Mijnheer zijn eetkoamer. Verzet een beetsje uw voeten tot dan der zuu à peu près⁵⁸ twee vuisten tusschen keunen... Goed. Nu de twee handen omhuuge veur de bust, de vijngers binnenwirs en de duimen noar buiten gestrekt... Goed, wreed goed! Uw huufd rechten houwen en nu nie meer bewegen... Stoade gij nu fiks op de post?"

- "Joa-ik" was 't antwoord van Sies, die in 't guul niets van da spel verstond.

- "Victoor, breng nu den Gruutboek," zei Mijnheer Jan.

De jonge knecht gehuurzoamdege, staptege veuruit en brocht den opperschrijver ne gruute zwoare foliant, die noarvolgenst dat er hij

uitzag, ne Corpus Juris⁵¹ of ne kuurboek⁶⁰ moest geweest zijn.

- "Sies, hier begint de proef," hernam mijnheer Jan op plechtigen tuun. "Ge moet dat een beetsje zien als een stoalken van uw toekomstige bedieninge."

En binst dat hij dat zei, steldege den opperklerk den wandrochtigen foliant op Sies zijn uitgestoken duimen, zuudoanig dat den opengeslegenen boek achterover tegen 't veurhuufd van de koetsier leundege. Sies bleef pal gelijk ne rots stoan en durfdege bijkanst nie meer oasemen⁶¹ of bougeren⁶².

- "Wij groeten u, Gruutboekhouwer van Mijnheer Bauwens," riepen al de aanwezigen in kuur, binst dan ze thuupen buitengingen. En onze goeie Sies, die nu ne levende pupiet⁶³ geworden was, bleeft doar alleene stoan, gelijk een moarbelen⁶⁴ standbeeld.

Een tijdsje noardien gingt de deure van d' eetzoal' open. Mijnheer Bauwens, die natuurlijk in guul da lolleke deftig meespeeldege, op veurwoarde da 't nie te lank zoe duren, staptege de veurzoale binnen.

- "Ah, Sies, 'k zie dad al in bedieninge zijt."

- "Ja, boas, om u te dienen," antwoordege Sies Van Oost trots en vergenoegd.

- "En hoe stelde 't?"

- "Goe, allerbest, boas, ge zied'et: ik verroere niet..."

Des anderdoags, ts'morgens vroeg, veur dan al d'andere bedienden op woaren, stond den ouwen Van Oost uitgekamd en opgebusteld te blinken

tekening Adolphe Sunaert

En onze goeie Sies, die nu ne levenden pupieter geworden was, bleeff doar alleene stoan gelijk een moarbelen standbeeld

tekening Adolphe Sunaert

- "Awel, jongene, da was 't minste wa da kik van u verwachtegen uuk." en de fabrikant dee ofdat hij were in zijn eetzoale binnenging, moar hij bleeff aan de deure stoan wachten mee de klerken, om 't einde van de lolle mee te moaken. Een beetsje loater kwam Triene, 't keukenmeisse⁶⁵, de zoale binnen.

- "Proficiat, Sies, ge stoat doar vast en fiks gelijk 't Gruut Kanon op de Vrijdagsmort!"

- "Ja, ja, 'k zal 't zuu nog lank houwen stoan." Doch aan de krampachtige bewegingen van zijn

vingers kostte gemakke-lijk zien dan zijn handen moc wierden. Eenigte ugenblikken verliepen were veurdar er iemand passeerdege. Mijnheer Bauwens en de klerken stonden nog altijd noar "den boek-houwer" te kijken want den diene kost hulder toch nie zien, mee zuu een blafte van een schutsel veur zijne neuze.

- "Verdeekeling," groldege de Sies een beetsjen ongeduldig, binst dat hij zijne rechtervoet verzettege, "dienen boek es zwoar... Oas da lolleken hier nog lage goat duren krijge'k de

krampen... 't zullen mijn vingers zijn dien nie goed uitgestrekt zijn" en den broaven goedgeluuvigen grijzen tsjol⁶⁶ probeerdege zijn handen wa gemakkelijker t' houwen. 't Meissen kwam were...

- "Nog altijd op dezelfde ploatse, Sies?"

- "Joa-ik, Triene, om de waarheid te zeggen en niet te liegen, oas dad' hier nog een tijdsje goa duren loate kik hier dienen boek vallen..."

- "Moar, allez, Sies," antwoordege 't meisen, da't spel meespeeldege, mee een geveinsde

verontwirdeginge "Zijde gij niet beschoamd veur den eersten dag dadde gij gruuatboekhouwer zijt?!"

- "Beschoamd, beschoamd, ge zeit er wel mee, dad es rap gezeit. 'k Zoe u ne keer in mijn ploatse willen zien..."

- "t Es meugelijk, moar tons zoe kik uuk de joarwedde van Gruutboekhouwer trekken."

- "Triene, wilde gij mij een klein plezier doen?"

- "Ah, bij joa-ik, Sies."

- "Roep ne keer Mijnheere."

- "Veur wat dadde?
Mijnheere es bezig aan
zijn affaires⁶⁷."

- "Roep Mijnheere,
zegge 'k u" hernam Van
Oost mee angstig onge-
duld, "ik wil hem een
woordeke spreken." moar
ze liep grimlachen weg en
liet Sies alleene aan zijn
zonderlinge martelinge
over.

Den duts begost echter
onder zijnen lastigen toak
te bezwijken. Schoamte
en schrik veur plichtsver-
zuim woare 't eenigste
dad' hem nog tegenhield
om dienen reusachtigen
boek uit zijn handen te
leggen. Want Sies was
nog zuu nen betrouwboa-
ren bediende uit den

ouwen tijd die liever zijn
leven hoa geloaten of aan
zijn plichten te kort te
blijven.

Moar nu begost de
courage⁶⁸ toch wel
stillekes in zijn schoenen
te zakken, want d'
ongemakken begosten
hem t' overwinnen en 't
spandeg... 't Zweet liep
van zijn koaken, den
foliant trildege op zijn
uitgestrekt' handen en zijn
benen beefdegen gelijk
riet waardat de noorder-
wind deurewoaidege.

- "Mijnheere! Mijnheere!"
riep hij mee flauwe
stemme "God, God, wa
goat da worden?"

- "Genoeg..." zei Mijn-

heer Bauwens in stilte
tegen de klerken die mee
hem in 't deurgat stonden.
"De lesse hee lank genoeg
geduurd. 'k Beginne een
beetse compasse mee hem
te krijgen."

- "Mijnheere!... Om de
liefde Gods!" mompelde-
ge Sies mee een ei in zijn
broek.

- "Wad' ester, Sies"
antwoordege de Meester,
en hij geboardege dat hij
mee zijn klerken op 't
geroep van Sies uit de
koamer komen luupen was.

- "Mijnheere, 'k geve mij
over...
Ik kanne... ik wille uwen
Gruutboekhouwer niet
zijn"

- "Hoe komt da nu, Sies?"

- "Toe, kom mij helpen, 'k
kan't nie meer houwen!"
hernam de koetsier op
jammerlijken tuun.

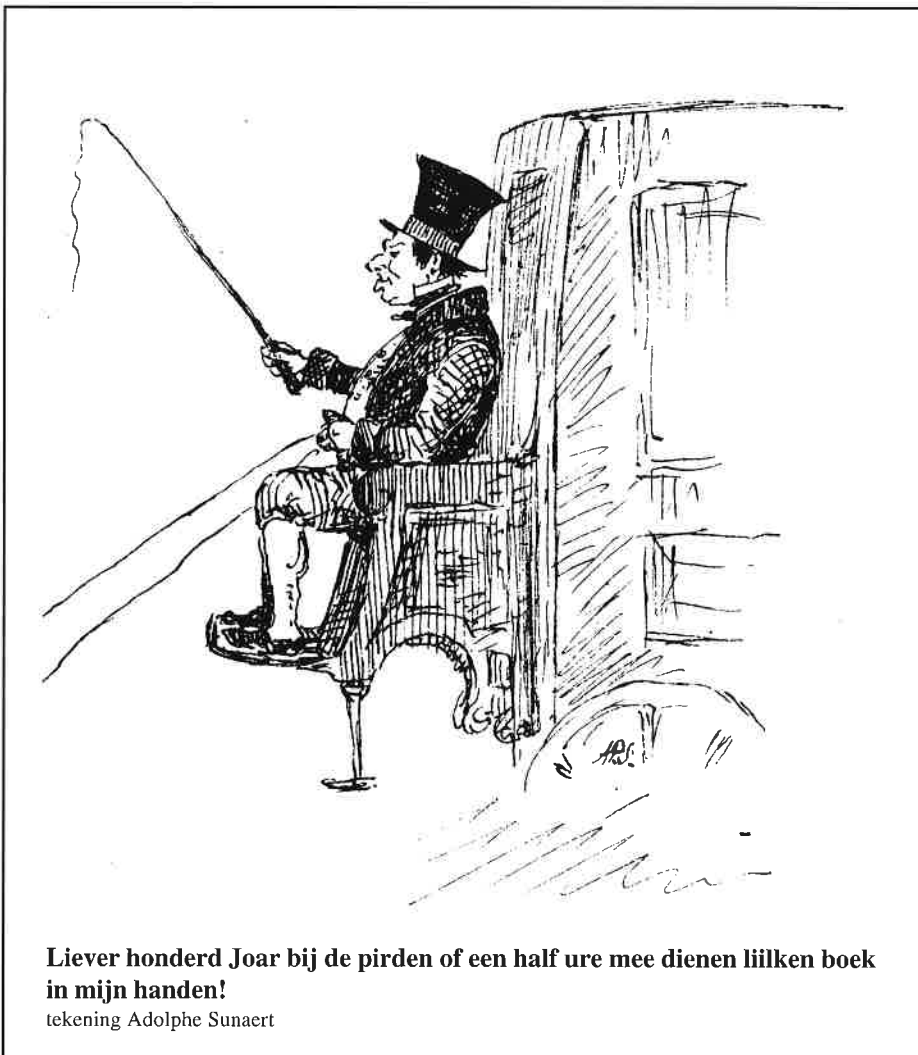
- "Mijnheer Jan, neemt
hem zijnen boek af!"
beval Mijnheer Bauwens.
't Was tijd. Nog een
momentsje loater en
onzen Gruutboekhouwer
zoe in een huupke⁶⁹
gestuikt zijn. 't Ventsje
zagter zuu deerlijk uit dat
de Meester hem een glas
wijn deed drinken en hem
op ne stoel liet zitten.

- "Och God,... dad hoa kik
nuunt gepijsd" stoamelde-
ge de koetsier oast hij een
beetsjen op zijn pleuje
gekomen was. "Hemel-
sche deugd, es mij da een
pirdewirk!"

- "Sies, dad es een lesken.
Ze zeggen toch altijd:
schoenmoaker, goa buiten
uwe leest niet."

- "Ah, vaneigenst, boas,
liever honderd joar bij de
pirden of een half ure mee
dienen luulken boek in
mijn handen. Ah, da
verwonderd mij in 't guul
nie da Tsjeefken Van
Brecht moar twintig joar
Gruutboekhouwer
geweest es en nog, om 't
zuu lank te keunen zijn
moet dat toch een stoale-
ne ventsje geweest zijn
zul... Ik heh der in ieder
gaval een broek van
aan⁷⁰. Twee'ndertig joar
benne 'k nu koetsier en,
oastemblijft, boas, 'k
vroag u om het te meugen
blijven..."

- "Ah vaneigenst, Sies en
'k zal tzelfs u joarwedde
mee drij ponden gruu-
t opsloan. 'k Zal wel elders
nen Gruutboekhouwer
zoeken."

**Liever honderd Joar bij de pirden of een half ure mee dienen liilken boek
in mijn handen!**

tekening Adolphe Sunaert

Noten

¹ *bazijn*: <Fr.: *basin* (spreek uit *basin*): afkorting van *Bombazijn* <Ital.: *bombaggine* <Lat *bombyx*. Sterk weefsel, thans van katoen, of met linnen ketting en katoenen inslag, aan de achterzijde geruwd. Veel gebruikt voor voeringen en werkmansondergoed, vaak verward met *pilo*. Varianten zijn *basin uni* en *piqué*. (zie noot nr. 3)

² *percale*: <Perzisch: *parkala*: katoenen stof, glad, fijn en zeer dicht geweven

³ *piqué*: soort katoenen stof gevormd door twee op elkaar genaaide weefsels die samengehouden worden door stiksels-puntjes die samen een tekening vormen of: dikke katoenen stof met tekeningen versierd die de echte *piqué* nabootsen.

⁴ *neteldoek*: soortnaam voor katoenen weefsels in effen binding, van grof of middeldik garen. De naam is thans in onbruik. Oorspronkelijk uit netelgaren, later van lijnwaadachtig katoen of mousseline vervaardigd los weefsel.

⁵ *tefrente(ne)*: <Fr. *différente*: verschillende, verscheidene, ettelijke, menige, allerhande, diverse, meerdere, velerlei

⁶ *vijs*: venster, raam

⁷ (binnen)drentelen: ww., *drentelen* <*drenten*:
a. langzaam gaan: “*deur de stad drenten, noar huis drenten*”; iemand achternalopen om te trachten kennis te maken:

“achter een meiske drenten.”

b. Traag of lui iets verrichten. Hier: langzaam, ietwat aarzelend binnenkomen.

c. *stoan drenten*: treuzelen
Afleidingen daarvan zijn: “*nen drenter, nen drentelirre, een drentelisse, nen drentelkluut, een drentelkonte*”. Een tekst uit *Criminele Processen* (1776) zegt hierover: “...*de deposante schreeuwde gy francken hont, ge sult noch aen de galge waeyen, hetgonne hy hoorende, al drentende is wegh geaen.*”

⁸ *thuupe*: <*thoopen*: *te hoop, t'hoop* op één hoop, samen

⁹ *krejeuzeteit*: <Fr. *curiosité* <Lat. *Curiosus* <*cura*, zorg: nieuwsgierigheid

¹⁰ ‘*t bustwoater*: borstwatter <Fr. *Hydrotorax*. Zo zei men: “*t bustwoater krijgen of - kweken*”: een hartziekte opdoen van verdriet, sterven van ‘t verdriet, van een hartaderbreuk, zegt L.L.Coopman.

¹¹ *stuurmuile*: z.n., iemand met een stuur gezicht: In “*Pelgrimage*”, 1673 (2, 285) staat: “*Myn kind, zoo moet gy u altyd verheugen in al uw lijden, toonende een bly gelaet; want de stuurmuylen behaegen my niet*”

Stuurmuilen: ww., een stuur gezicht zetten in “*De Gecroonde Leersse*”, 1718, (6) staat:

“*Waer is u tong? Wat's dit? My dunct gy stueremuylt, Siet voor u eer myn hand*

sich niet aen u vervuylt,”

¹² *oordjes*: dimin. mv. van *oord* of *oort*. Dit was een oud koperen muntstukje, aldus genoemd naar de munten die door een kruis in 4 hoeken of oorden verdeeld werden, het vierde van een stuiver. Dutour heeft het in 1563 over “*oord of twalevaerd: un liard*”. Elders: 2 duiten of 1,5 cent, ook nog 0,5 stuiver, of 2 negenmannkens of 18 mijten. 4 oortjes = 5 centen. In ieder geval was het een geldstukje van heel geringe waarde.

¹³ *grijnzinge*: met een onnatuurlijke grijns op het gezicht, grijnslach. Honend, spottend of vals lachen.

¹⁴ “*hij hee zijn hijtene kostuume aan*”: hij is dood. Het houten kostuum slaat op zijn doods-kist. Voor dood zijn bestaan nog tientallen synoniemen: “*Hij zal veur ons geen commiskes nie meer doen, zijn gat es kouwd, hij es zijn gat goan woarmen in d' helle, hij es 't hoeksken omme, zijn stoov' es uit, zijn pijp' es uit, zijn wiek' es op, hij es mee kijsses en schoenen noar den hemel geogan gelijk d' ehwestijnen (Augustijnen) oanze begroaven worden, hij ligt op zijnen bult, hij hee geen tandpijne nie meer, hij hee zijn huufd nere geleid, hij zal geen scheten nie meer loaten, hij hee zijn loaste schete geloaten, w' hehn hem in de put gestoken, hij hee zijn konte gekeerd, nog eene die geen petoaters ne meer zal eten, hij ester aan, hij hee gedaan mee zoaien, z' hehn hem mee de loasten dienst loaten*

zinken (in de put), hij hee zijne goaper geloaten, hij ligt omverre, hij es aan den hals gekomen, hij hee't loaten liggen, hij es bij Geertsje, hij es versast, hij hee zijn moage gekeerd, hij es verkacheld, hij es mol, hij ligt onder de groene soarzje, hij ligt in de zijje (zijden binnebekleding van de kist), ter groeit gés op zijnen buik, zijn bobijtsen es op.”

“*zijne klakker (hart) es gebosten.*” Klakkers waren twee houten latjes die men tussen de vingers bespeelde door ze met de hand heen en weer te schudden. Wanneer zo'n klakker brak, klonk die niet meer.

“*Hij es bij kiekepuut*”. Jozef Jacobus Kieckepoost was in de Nederlandse periode aannemer en verzorgde o.a. ook het lijkenvervoer te Gent. Hij zette heel wat baanbrekende stedenbouwkundige plannen uiteen in zijn “*Ontwerp-Maeker van Oost Vlaenderen ofte kastelen in Spangien*” (1824), waarvoor men hem in zijn tijd gek verklaarde. Vele van deze ontwerpen werden nadien echter in onze tijd gerealiseerd.

“*Hij es bij Pierlala*”. Pierlala was de held van de Vlaamse volksliedjes, een legendarisch personage. Deze held staat op uit zijn graf telkens er zich een min of meer belangrijke gebeurtenis voordoet. Deze verschijning geeft hem dan de gelegenheid tot het onverbloemd zeggen van zijn mening via een liedje waarin hij een antwoord geeft dat slechts uit 2, 3 of hooguit

4 woorden bestaat, soms goed, soms vinnig, soms hekelend.

“*Hij zal in Blijenberge begroaven worden*” betekent: men zal om zijn dood niet treuren, men is er blij om. Ondanks het feit dat Blijenberge een denkbeeldige gemeente is, bestaat er wel een klooster met die naam buiten Mechelen.

“*Hij es noar Bataklava*”. Balaclava is een Russische havenstad waar in 1854 het beruchte gevecht plaats had tussen Russen en Engelsen, waarbij deze laatsten met zwaar verlies werden afgeslagen, zodat in beide kampen massa's doden vielen.

¹⁵ *redekoavelinge*: redenering

¹⁶ *pjeedestal*: <Fr. *piédestal* <Ital. *pedestallo*: voetstuk (van een zuil, een beeld). “*Iemand op ne pjeedestal zetten*”: iemand hoger inschatten dan de anderen, hoogschatten

¹⁷ *wezen*: z.n. aangezicht: “*k zag het op zijn wezen*. *Zijn wezen stoa mij nie vrend*”.

¹⁸ *tort*: <Fr.: *tort* <Lat. *tortus*, verwrongen: “*iemand tort doen*”: iemand schade of kwaad berokkenen.

¹⁹ *broajen*: braaien, kuiten

²⁰ *nankijnene*: gemaakt van *nankijn*, <Fr.: *nankin* <Fr.: Nankin of Nanking in het Nederlands. Voormalige hoofdstad van China. Gele katoenen stof, “*chamois*” die oorspronkelijk te Nanking geweven werd. Werd vaak gebruikt als stof voor

broeken: “*pantolon de nankin*” Ook “*nankinette*” bestaat als benaming voor een ietwat op nankin gelijkende lichte katoenen stof van verschillende kleuren.

²¹ *baejen*: baai: van baai gemaakt: aan beide zijden geruwd zwaar wollen of katoenen flanel, eenkleurig of geméleerd. Werd vooral gebruikt voor onderkleding. Wordt in het Gents ook gezegd van bruinrode paarden: “*een baai pird*”

²² *lijfrok*: soort kledigstuk. Hier: rok met daaraan bevestigd lijfje of: jas met lange panden. Wordt ook gebruikt in de betekenis van borstrok voor kinderen

²³ *uurringen*: oor-ringen: oorbellen: een oude traditie bij koetsiers en zeelieden

²⁴ *florisante*: <Fr. *florissant(e)*: “*qui est dans un état prospère*”: welvarend(e), bloeiend(e)

²⁵ “*ieverst een tsoepken keunen aan zuigen*”: er een voorbeeld kunnen aan nemen

²⁶ “*de simpelene uithangen*”: zich simpel, een beetje dom gedragen,

²⁷ *verheuveren*: heuver = hoog: verhogen (hier - in rang)

²⁸ “*liefhebber van 't gebakken meel zijn*”: graag brood op de plank willen, graag veel geld verdienen.

²⁹ *opklemmen*: opklimmen: synoniem van “*verheuveren*”: verhogen in rang

³⁰ “*die fel zal afgeluopen worden*”: er zullen veel kandidaten op afkomen, het is een fel gegeerde post.

³¹ *hessens*: hersens

³² *allengskens* (ook in A.N.) en *allengs* (ook in A.N.) betekent stilaan, langzamerhand, gaandeweg, van lieverlede. *Allengskens*: drukt het langzame, onmerkbare van de werking of toename sterker uit dan *allengs*.

³³ *verdeekeling*: verdorie. Bastaardvloek, synoniem van “(God)verdomme(linge), verdokke(linge), verdeemme(linge)”

³⁴ *sjakoche*: <Fr.: *sacoche* <Ital. *saccocia*: oorspronkelijk en soort grote lederen beurs waarin men geld bewaarde. Maakte ook deel uit van de uitrusting van de cavalerie: lederen tassen die vooraan het zadel gehangen werden. Later (en ook hier): handtas

³⁵ “*een pirre stoven*”: een peer stoven. Syn.: “*iemand nen oap schilderen, ne kluut aftrekken*”, een loer draaien, hem of haar erin luizen.

³⁶ *verhoalinkske*: verhaaltje

³⁷ *benijtschijterig*: vreesachtig; daarvan ze men: “*Hij es benijt van zijnen eigen schuduwe*” of “*die benijt es, zie overal spuuk*”; *benijt* = bang. Daarvan afgeleid zijn: *benijtelijk*, *benijterik*, *benijtigheid*, *benijt (e)* *schijter*, *benijtschijterig* *ge*, *benijtmoaker*.

³⁸ *smet*: smid.

³⁹ *pakhuis* of *enterpôt*: Toen in 1792 de Coupure “door den Akker” (Ekkergem) werd gegraven, had men dringend behoefte aan een plaats om de goederen op te slaan. In 1779 bouwde men daartoe “den Keizerlyken Entrepôt” aan het groot bassin op de Coupure, voorzien van een “wippe” of kraan. Het bleef in dienst tot 1852 waarna het eerste deel afgebroken werd voor het blindenhuis of Instituut Van Caeneghem. De rest verdween in 1865. De “wippe” of loskraan werd in 1885 verkocht.

⁴⁰ *soigneren*: <Fr. *soigner*: <soin (zorg) <Frankisch *sunja*. Hier: verzorgen

⁴¹ *antroasje*: <Fr.: *alteration*: ontsteltenis, schrik. In 1763 vinden we in de Criminele Processen “*altrasse*” en Vader Gys (1,3) heeft het in 1800 over:

“...da kind zal my nog in't graf leggen, zalt, van al de bloedige antraessen die hy my aendoet.”

Zo kent men in het Gents nog het gezegde: “*zijn antroasje afdrinken*” en de uitdrukking: “*verschiepen es uuk een antroasje*”.

⁴² *sebiet*: ook *subiet* <Fr.: *subitement*: onmiddellijk, aanstonds, spoedig, gauw, dadelijk zo meteen, nu.

⁴³ *devuure*: <Fr. *devoir* <Lat. *devere*: moeten. Datgene doen wat zijn plicht is.

a. naarstige poging om iets goed tot stand te brengen; “*een teken van devuure; op zijn devuure zijn*. *Zijn devuure doen*”.

b. plicht: op zijn post zijn. In Criminele Proces-

sen (1787) lezen we:

“...den onderschreven nachtwaecker sijnde ten twee uren en half up sijne devooren in de vrouwebroers straete (Patershol), verclaert...”.

⁴⁴ “een beleefde schreve trekken”: schreve <Mnl. screve: streep; hier: beleefd afscheid nemen, er een eind aan maken.

⁴⁵ genoemeerd: <Fr.: *nommé*: benoemd, vast aangesteld

⁴⁶ *Joa-jik*: ja, natuurlijk. *joa-jik* (ja-ik) nee-noak (neen-ik) *joa-che* (ja-gij) nee-che (neen-gij) als versterking: *joa-jij* (ja-hij) neen-hij (neen-hij) als versterking van de bevestiging: *joa-me* (ja-we) nee-me (neen-we) van de ontkenning: *joa-che* (ja-gij) nee-che (neen-gij) *joan-se* (ja-ze) neen-se (neen-ze)

⁴⁷ *trekteren*: <Lat. *tractatio*: manier om een zaak af te handelen. onthalen, het gelag betalen. Afleidingen: *nen trekteerder*, een *trekteringe*. *Trakteren* is een rondje geven; iemand als gast ontvangen, feestelijk onthalen, lekkernijen aanbieden. Soms ook wel oneigenlijk gebruikt: “iemand trekteren mee ne cinema” of “mee een pak sloagen”.

⁴⁸ “in ‘t Strop”: de voetnoot in het boek stelt: “Eene vermaerde herberg van dien tyd, buiten de Heuverpoort, thans een zothuis.”

⁴⁹ “...mee ne woaterzeuj :

waterzooi: typisch Gents streekgerecht. oorspronkelijk van allerlei soorten riviervis, groenten en room, nu op basis van kip.

⁵⁰ en ‘t zal geen gekapt struut zijn zul!”: en het zal geen rommel zijn hoor!”

⁵¹ *tertege*: verl.tijd van w.w. *terten*, stappen, treden. “*hij tert in de moore; hij tertege op mijn tenen*”

⁵² *compasse*: <Fr.: *compassion* <Lat. *compassio*: medevoelen, medeleven, mededogen, medelijden.

⁵³ *koeferkleers*: kofferklere. Het beste pak, de “zondagse kleren” werden in een koffer bewaard en slechts bij speciale gelegenheden gedragen. Van iemand die altijd op zijn paasbest rondliep zei men: “*Hij es gelijk Verbeke: de zondag gelijk in de weke*”. Had men bij zijn zondagse outfit ook nog een hoed op, dan zei men: “*Hij hee zijn koeferkleers aan en de scheel stoat op zijn huufd!*”

⁵⁴ *zijjene strekken*: zijden strikken

⁵⁵ *kijssens*: kousen

⁵⁶ *boekee*: <Fr. *bouquet*: bloementuil, ruiker

⁵⁷ “*al hakkeland*”: stameland

⁵⁸ *à peu près*: <Fr.: letterlijk: er heel dicht bij; syn: ongeveer

⁵⁹ *Corpus Juris*: <Lat.: wetboek

⁶⁰ *kuurboek*: koorboek

⁶¹ *oasem*: asem, adem

⁶² *bougeren*: w.w. <Fr. *bouger*: bewegen

⁶³ *pupieter*: <Fr.: *pupitre* <Lat. *pulpitum*: lessenaar, lezeenaar

⁶⁴ *moarbelen*: stof, bijv. nw. marmeren, uit marmer vervaardigd. Genoemd naar de vindplaats Marmara.

⁶⁵ *keukenmeisse*: keukenmeid

⁶⁶ *tsjol*: goedaardige kerel, sul, onozelaar

⁶⁷ *affaires*: <Fr. *Affaires*: “*Hij es bezig mee zijn affaires*” betekent: hij is doende met zijn bezigheden, aangelegenheden, huiselijke belangen, zaken, onderneming. Men kan “*een affaire overnemen, op een affaire stoan, overlast zijn van d’affaires, zijn affaires stoaken, goei affaires moaken of doen, guul zijn leven in d’affaires gezeten hehn, in affaires doen of zitten*”

⁶⁸ *courage*: <Fr.: *courage*: moed. Zo heeft men het in het Gents over: “*zijn couroage verliezen, zijn couroage loaten vallen, couroage scheppen*” en kennen we de uitdrukkingen “*droad en spinoaze geven de wevers couroage, hij hee’t er couroage op*” en “*couroage genoeg moar frit te kort.*”

⁶⁹ een *huupke*: een hoopje

⁷⁰ “*k heh der in ieder geval een broek van aan*”: ik weet er in ieder geval alles van.

⁷¹ Theresianenstraat: loopt van de Holstraat naar de

Coupure rechts, toen een van de “betere” buurten, bewoond door de hogere middenklasse tot de goeode burgerij.

Gebruikte afkortingen

A.N. : Algemeen Nederlands
cf. : vergelijk
dim. : diminutief, verkleinwoord
Gr.: Grieks
Fr. : Frans
Germ.:Germaans
Ital. : taliaans
Lat. : Latijn
mv. : meervoud
Mnl. : Middelnederlands
stof.bijv.nw.: stoffelijk
bijvoeglijk naamwoord
ww. : werkwoord
z.n. : zelfstandig naamwoord
< : komt uit het...

Bibliografie

Biographie nationale publié par l’Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, tome septième, Bruxelles, Bruylant-Christophe & cie, imprimeurs editeurs, rue Blaes, 33, 1880-1883, p. 602-608.
B. COUPÉ, *Leven en werk van Baron J. de Saint-Genois 1813-1867. Inventaris van de briefwisseling 1843-1867, Universiteit Gent*, onuitgegeven licenciaatsverhandeling, 1977.
P. DE DECKER, *Genois des Mottes (Jules-Ludiger-Dominique-Gislain, baron de Saint-)*, in BN,VII, 1880, kol. 601-607.
prof. A. DEROLEZ, *Jules de Saint-Genois, medestichter en eerste voorzitter van het Willemsfonds (1813-1867)*, in De Vlaamse Gids, jg. 56

(1972), nr. 5, p. 33-37.
Eugène DESEYN,
Description bibliographique des sciences, des lettres et des arts de Belgique, 2 delen, Brussel 1936.

E. GUBIN, *Bruxelles au XIXe siècle: berceau d'un flamingantisme démocratique (1840-1873)*, 1979.

Luc A. LECLEIR, *De Infanterie - Filialies van de Belgische strijdkrachten*, Dienst Geschiedenis Jubelpark, 1A 1040 Brussel, april 1973.

Eddy LEVIS, *Kaak, kaak, nen twiedekker! Gentsche woorden en uitdrukkingen*, met illustraties van Gilbert Van Geert, Gent, 1990.

Eddy LEVIS, *Het stapelhuis aan het Handelsdok* - in "Gendtsche Tydinghen" tijdschrift van de Heemkundige en Historische kring Gent, 15de jg. nr.2 (15 maart 1986) p.64

Lodewijk LIEVEVROUW - COOPMAN, *Gents Woordenboek*, 3 dln. Gent, 1972.

Michel STEELS, *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914*, Gent, 1978, hoofdstuk IV: Schepen baron Jules de Saint-Genois 1855-1857, p. 99-105.

Stamblad en militair dossier van luitenant-kolonel Francies Van Geert, stamnummer 343, bestaande uit 40 stukken (in kopie bij auteur).

Ministerie van Landsverdediging - Archief en Bibliotheek van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, Jubelpark 3 1000 Brussel.

Isidoor TEIRLINCK, *Zuid Oostvlaanders Idioticon*; A. Siffer, Gent, Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

1905-1921
Ludo VALCKE, directeur Dienst Cultuur van de Provincie West-Vlaanderen, *Twee stille en rijke, adellijke flaminganten: Philippe Blommaert en Jules de Saint-Genois* in "Docendo Discimus Liber Amicorum Romain Van Eenoo". Aangeboden naar aanleiding van diens emeritaat en plechtige overhandiging op 25 september 1999, in de aula van de universiteit Gent. Universiteit Vakgroep Nieuwste Geschiedenis/Academia Press.
I. VAN DAMME, *Leven en werk van Baron Jules de Saint-Genois 1813-1867*. Inventaris en

bronbeschrijving van de briefwisseling 1831-1867, Universiteit Gent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1975.

Kervyn DE VOLKAERSBEKE, *Le baron Jules de Saint-Genois*, in *Messenger des sciences et des arts en Belgique*, 1867), p. 409-435.

F. RENS, *Baron Jules de Saint-Genois*, in *Annaires de l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*, jg. 35 (1869), p. 147-206.

F. RENS, *Notice sur la vie et les travaux de M.le Baron Jules de Saint-Genois par de Decker*, in *De Eendracht*, jg. 23, (1869), p.78.

Met dank aan:

Dhr. Richard Boyen, hoofd van het dpt.II Archief en documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, Jubelpark Brussel

Dhr. Robert Hozée, conservator van het Museum voor Schone Kunsten te Gent

Dhr. Luc Pareyn, conservator van het Liberaal Archief, Kramersplein, Gent, voor fotomateriaal en biografieën.

Baron Jules de Saint-Genois

Litho van Ch. Billom Liberaal Archief Gent

**Jules Ludiger
Dominique Ghislain
Baron de Saint-
Genois des Mottes
Historicus
(1813 - 1867)**

Schrijver en geleerde, geboren te Sint Kwintens Lennik op 22 maart 1813 en overleden in zijn zomerresidentie te Rooigem, Gent op 10 september 1867.

De Saint-Genois was een telg uit een oud adellijk geslacht. Hij volgde op een schitterende wijze de faculteit rechtsgeleerdheid aan de Gentse universiteit maar gaandeweg verlegde hij zijn interesse naar literatuur en geschiedenis en nog voor hij zijn diploma in de rechten behaalde nam hij deel aan een wedstrijd van de Koninklijke Academie van Brussel over de geschiedenis van België. Zijn inzending werd in 1834 bekroond. Dit eerste succes was de beslissende stap naar de literatuur en de geschiedenis die toen, gezien de tijdgeest, zeer "in" was, wegens de pril verworven onafhankelijkheid van ons land.

Zo kwam het dat, toen in 1835 het hoger onderwijs gereorganiseerd werd, men aan de jonge laureaat een leerstoel aanbood aan de universiteit van Luik. De drang om in Gent te blijven waar al zijn familiale en sociale relaties lagen, haalde het op dit mooie aanbod en hij verkoos in 1836 de ietwat rustiger functie van archivaris van de Provincie Oost-Vlaanderen, een van de rijkste archieven van het land. Dit reusachtig archief was

voor hem de inspiratiebron bij uitstek voor zijn vele historische werken.

In 1842 hadden de kamers van Volksvertegenwoordigers besloten alle materiaal te laten opzoeken dat betrekking had op onze vroegere nationale vergaderingen. Deze taak werd toevertrouwd aan de jonge archivaris die op officiële missie naar Wenen vertrok om er alle oude documenten die uit onze archieven ontvreemd waren en betrekking hadden op ons parlementair verleden te gaan opzoeken.

In 1843 overlijdt schielijk professor Auguste Voisin, zijn vriend bibliothecaris van de universiteitsbibliotheek, waarvan hij ook de biograaf was. Hij werd onmiddellijk gevraagd hem op te volgen. Een functie die hem heel goed lag en hem op het lijf geschreven was. Hij zou ze ten andere tot op het einde van zijn leven blijven uitoefenen.

De Saint-Genois was een actief lid van vele verenigingen en genootschappen, onder meer de Société des Gens de Lettres belges, de Société des Beaux-Arts et de Littérature, de Académie royale des arts, des sciences et des belles-lettres de Belgique (1846), en de Tael is gan(t)sch het Volk.

Op 23 januari 1851 behoorde baron Jules de Saint-Genois tot de stichtende leden van het Willemsfonds. Deze stichtingsvergadering had plaats in het lokaal van "De Tael is gansch het volk" in het Hotel van

Kortrijk op de Poel. Het doel van het Fonds is de ondersteuning van de Vlaamse taal en letterkunde.

Voorzitter werd Jules de Saint-Genois. Onder de overige stichtende leden treffen we aan Kervijn de Volkaersbeke, voorzitter van de Melomanen, Frans Rens, voorzitter van "De Tael is gansch het Volk", Ferdinand Snellaert, atheneumleraar Heremans en Degerickx. Bijna allen waren lid van "De Tael is gansch het Volk".

In 1848 nam hij als katholiek zitting in de gemeenteraad. In 1854 werd hij schepen van Onderwijs te Gent.

De Saint-Genois werkte mee aan de Messenger des Sciences historiques (1834-1867 als medirecteur), de Revue belge (1835-1843), het Nederlands Letterkundig Jaarboekje (1837-1867), het Kunst- en Letterblad (1840-1845), Het Belgisch Museum (1845), Het Taelverbond (1845-1855), De Eendragt (1846-1867), de Handelingen van de Nederlandse Taal- en Lettekundige Congressen (1848-1867), het Leesmu-

seum (1856) en de Volksalmanakken van het Willemsfonds (1853-1857). Hij steunde de meeste Vlaamse tijdschriften, zoals trouwens elk Vlaams initiatief, met zijn prestige en ook financieel. Hij was het trouwens die bij minister Pierre De Decker aandrang op de instelling van de Grievencommissie (1856) en op het officieel onderzoek van de grieven van de Vlamingen. In de Academie nam hij het initiatief tot uitgeven van de Biographie nationale.

Hij stimuleerde de belangstelling voor Frans Vlaanderen en vertolkte het Vlaams-Katholieke standpunt, onder meer in de brochure *Wat zullen wij worden?*, uitgegeven te Gent naar aanleiding van de februariomwenteling te Parijs in 1848.

Jules de Saint-Genois des Mottes was, ondanks het feit dat hij uit een Franssprekend geslacht stamde, actief in talloze culturele Vlaamse verenigingen. Hij zag de Vlaams beweging als een bolwerk tegen een mogelijke Franse annexatie en een waarborg voor het katholicisme in België.

In de Gentse deelgemeente Gentbrugge werd een straat naar hem genoemd.

De Saint-Genois is ook de auteur van een aantal Franse en Nederlandse historische romans uit het nationaal verleden.

Werken:

1836 "Courte notice sur le dépôt d' Archives de la Flandre orientale et sur les manuscrits qui s' y trouvent."

"Charles et Elegast, ancien roman en vers traduit du flamand"

1837 "Histoire des avoueries en Belgique"

"La cour du duc Jean IV, chronique brabançonne 1418-1421"

"Les compagnons de la Verte Tente 1449-1454"

1844 "Anna, tafereel uit de Vlaemsche geschiedenis, tydens Maria van Bourgogne"

1846 "Inventaire des chartres des comtes de Flandre avant l'avenement de la maison de Bourgogne" 1843-1846 autrefois déposé au chateau de Rupelmonde." "Le chateau de Wildenburg ou les mutinés du siège d' Ostende 1604"

1848 "Cheminée de l' hôtel de ville de Courtrai, exécuté au XIV siècle"

1851 "De groot-boekhouder"

1853 "De Witte Kaproenen en de Groententers; Mariken van Niemeghen"

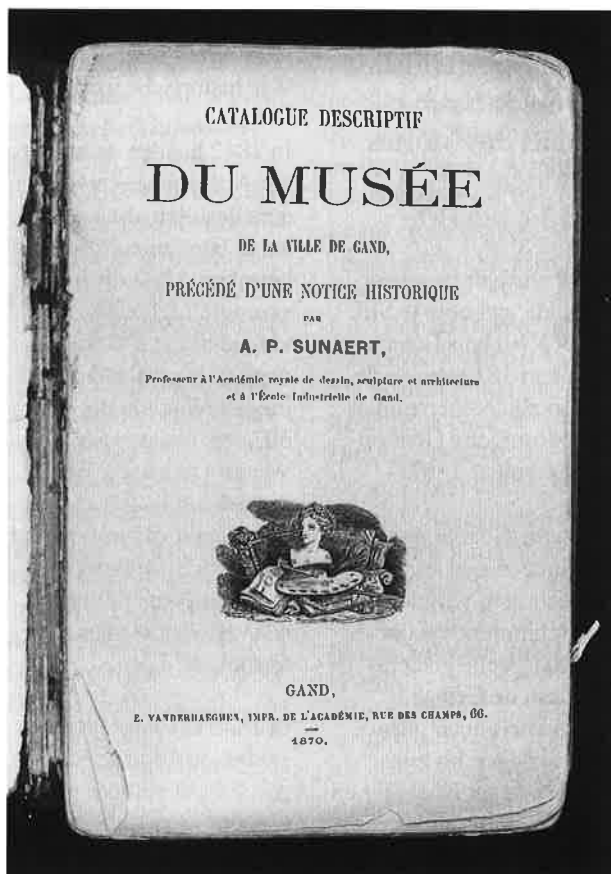
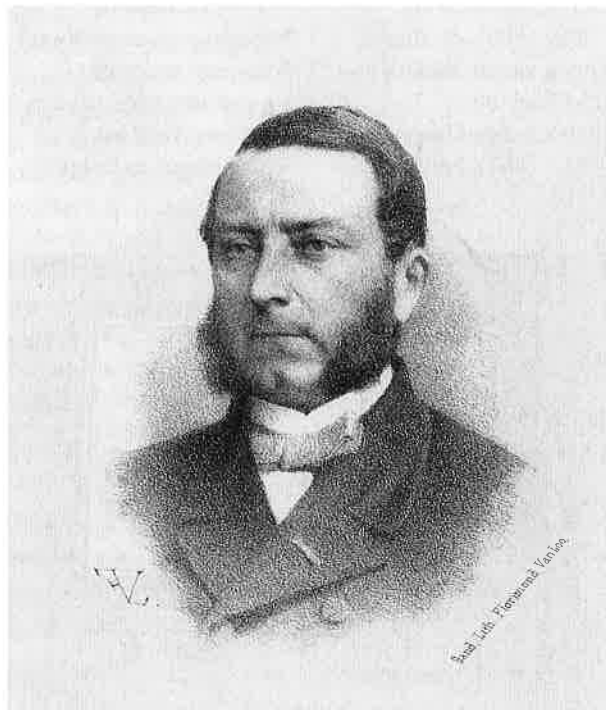
1854 "Historische verhalen"

1858 "Het Vlaemsch in het Noorden van Frankryk"

1862 "De ring van den artsbisschop en andere novellen"

Jules de Saint-Genois op latere leeftijd

uit P. DE DECKER, *Julius de Saint-Genois, Leven en werken, Gent 1869*. Verzameling Eddy Levis

Voorblad van de eerste beschrijvende catalogus van het Museum voor Schone Kunsten van de stad Gent uit 1870, met historische aantekeningen door A.P. Sunaert, gedrukt bij E. Verhaeghen Veldstraat 66 te Gent, drukker van de Academie. Sunaert beschreef er alle verzamelde werken in (waaronder het zijne 'Phaëton', inventarisnummer 1874-D) en gaf ze een 'Sunaertnummer'

foto verzameling Museum voor Schone Kunsten, Gent

Adolphe Sunaert
Kunstenaar
(Gent 1825 - 1876)

Adolphe Sunaert was vooral bekend als schilder van historische en mythologische scènes. Hij genoot zijn basisopleiding aan de Koninklijke Academie voor Schone kunsten van zijn geboortestad Gent. Hij zou er uiteindelijk zelf in 1856 lesgever worden. Hij gaf er onderricht in algebra, meetkunde, lithografie voor steendruk en perspectief. Ten behoeve van zijn leerlingen publiceerde hij op 40-jarige leeftijd drie didactische werken.

De oorspronkelijke pentekeningen die in het originele boek ingenaaid zijn, zijn op steen overgezet en als illustratie in het boek gedrukt, sommigen zoals op het origineel, anderen in spiegelbeeld.

Sunaert was ook een niet onverdienlijk schilder. Hij werd vooral beïnvloed door de XVIIIde -eeuwse Vlaamse School. Sommigen van zijn werken behaalden eervolle vermeldingen op de driejaarlijkse tentoonstellingen (Triënales).

In 1870 verzorgde hij de *Catalogue descriptif du Musée de la Ville de Gand* en in 1871 verscheen daarvan de Nederlandstalige versie.

Het Museum van Schone Kunsten te Gent bezit van hem het schilderij "Phaëton" uit 1876.

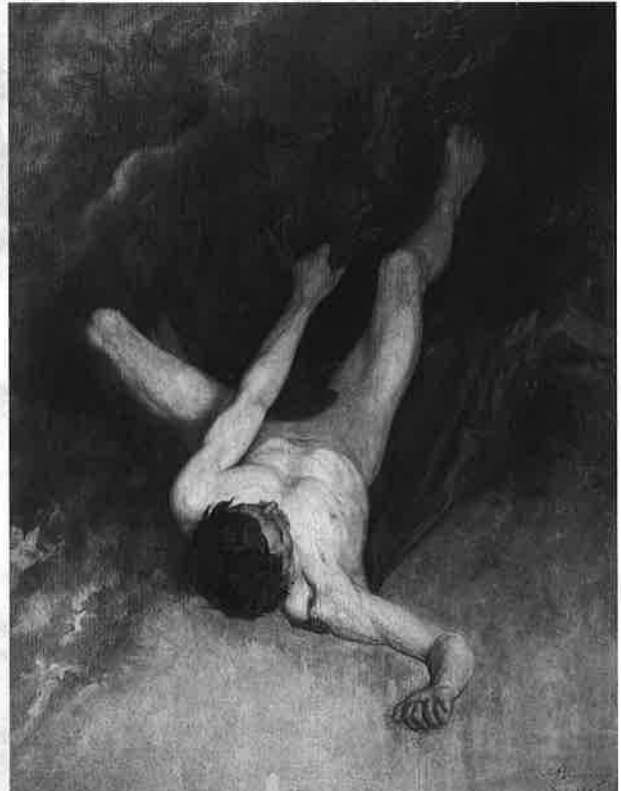
Bron:

Eugène DESEYN: Tweede deel van *Description Bibliographique des Sciences, des Lettres et des Arts en Belgique.*, 2 delen, Brussel 193 ÖB, deel 2, p. 949

De dood van Phaëton

Romeins bas-reliëf, Louvre, Parijs

Schilderij 'Phaëton' door Adolphe Sunaert

verzameling Museum voor Schone Kunsten, Gent

Zijn voorkeur ging vooral uit naar historische en mythologische onderwerpen, figuren en portretten. Vanaf 1865 werkt hij in een vormgeving die soms aan Rubens herinnert. bovenvermeld werk, olie op doek, 200 x 150 cm, werd door de stad aangekocht op het salon van Gent in 1874, twee jaar vóór zijn overlijden.

Phaëton was de zoon van de zon en van Clymene. Van zijn vader had hij de toelating gekregen om gedurende één dag gebruik te maken van diens zonnewagen. Door zijn jeugdige onervarenheid en onkunde stak hij daarvoor het universum in brand. Dit wekte danig de wrevel van Zeus op, die hem ter plaatse neerbliksemde en hem in Eridan (oude benaming voor de Po) kieperde. Op het schilderij zijn bovenaan duidelijk deze bliksemschichten te zien.

Ook in het Louvre bezit men een bas-reliëf dat de dood van Phaëton uitbeeldt. Quinault schreef in 1863 een gelijknamige lyrische tragedie in een prachtige mise-en-scène, op muziek van Lilli. In de literatuur wordt hij die zich aan een taak waagt die boven zijn krachten ligt als een Phaëton afgeschilderd.

(foto Anja Hellebaut, verzameling Museum voor Schone Kunsten, Gent)

Lieven Bauwens
Gents industrieel.
(1769 - 1822)

Lieven Bauwens werd geboren te Gent op 14 juni 1769 in de Waaistraat, het straatje dat van de Vrijdagmarkt naar het Garenplaatsken loopt. Aan de gebouwen van Bond Moyson hangt nog steeds een gedenksteen. Hij werd door zijn vader naar Engeland gezonden om de techniek te leren van het leerlooien voor het familiaal bedrijf dat in het Nieuwland gevestigd was. Hij maakte fortuin door legerleveranties tussen 1793 en 1795. Hij

richtte een leerlooierij op te Passy, nabij Parijs, en startte daar in 1799 met een katoenfabriek, nadat hij met groot risico machinerieën uit Engeland had weten te smokkelen.

Spoedig legde hij zich alleen nog op de textielfabricage toe. Te Gent begon hij in 1800 met een katoenspinnerij in het voormalige Kartuizerklooster op de Groene Briel. Zoals te Passy verbond hij daaraan een constructie-atelier.

Dankzij Lieven Bauwens raakten de Engelse textielmachines op het vasteland ingeburgerd.

Hij gaf de grote stoot tot de katoenindustrie te Gent die al snel het epitheton "Manchester van het vasteland" verwierf. Van 1804 af kreeg zijn bedrijf grote betekenis. Op het hoogtepunt werkten er ongeveer 2000 werklieden. Maar het bleef financieel te zwak om sterke conjunctuurschommelingen te kunnen weerstaan.

Achtereenvolgende crisissen richtten zijn onderneming in 1814 ten gronde. Nadien legde hij zich, zonder officiële steun, tevergeefs toe op de bewerking van vlas en vlokzijde.

Hij overleed te Parijs op 52-jarige leeftijd op 17 maart 1822. De Saint-Genois schrijft over hem in 1850:

"Onder de voortreffelykste mannen, aen wie de hoofdstad van Vlaenderen het licht schonk, zyn er weinige, - hoewel hy nog borst-, noch standbeeld verkregen heeft, - die zoo veel burgerlyke verdiensten kunnen inroepen als de moedige fabrickant Lieven Bauwens. Men weet immers dat hy ten gevare van zyn leven, de eerste was die, op het einde der vorige eeuw, de engelsche mekanieken op het vasteland invoerde."
Te Gent kreeg hij in 1885

Zeldzame afbeelding van Lieven Bauwens in *Encyclopédie Populaire de L'Industrie du Coton, de la Laine et de la Soie* van Jules 't Kindt, Brussel, midden 19de eeuw
verzameling MIAT, Gent

Lieven Bauwensplein 115 jaar geleden. Plechtige inhuldiging van het standbeeld 'Invoerder en verspreider van het Katoenspintuig' door Koning Leopold II
foto verzameling Eddy Levis

Gedenkpenning uitgegeven naar aanleiding van de plechtigheid
verzameling Eddy Levis, Gent

een standbeeld op het Lieven Bauwensplein tussen de Reep en het François Laurentplein. Dat kon De Saint-Genois niet meer meemaken. Hij overleed in 1867.

**Luitenant-kolonel
Francies Van Geert**
Beroepsofficier
(1786 - 18..)

François of Francies Van Geert werd geboren te Gent op 3 mei 1786. Hij was de zoon van Jean Van Geert en Livine De Kneef. Volgens zijn militair stamblad was hij gehuwd en gedomicilieerd te Gent.

In het Franse leger

Op 20 april 1809 neemt hij als 22-jarige dienst bij het 12de linie-infanterie-regiment. Onmiddellijk wordt hij ingezet in de veldtocht van "La Grande Armée" tegen Duitsland. Na 2 jaar wordt hij op 8 mei 1811 benoemd tot korporaal. Op 19 mei, wordt hij overgeplaatst naar het 127 ste linieregiment en op 12 juni wordt hij bevorderd tot sergeant.

In 1812 wordt hij voor een tweede maal in de strijd geworpen in de keizerlijke veldtocht tegen Oostenrijk en Rusland. Hij neemt er deel aan de slag bij Wagram en

Smolensk. Daar loopt hij op 17 augustus een schotwonde op aan de rechterarm. In 1839 zou hij daarvoor bij koninklijk besluit tot "*Chevalier de la Légion d' honneur de France*" vereremerkt worden.

In 1813 -'14 neemt hij in een elite-eenheid deel aan de de blokkade van Wezel.

Hij wordt wegens heldhaftigheid op 7 april 1813 benoemd tot onderluitenant en op 4 december 1813 tot luitenant.

Op 12 november 1814 wordt hij overgeplaatst

naar het 19de infanterieregiment en terug naar huis gestuurd met halve solde.

Op 4 april 1815, 2 maanden voor de slag bij Waterloo, waar Napoleon definitief zou verslagen worden, vraagt hij na 6 jaar dienst, zijn ontslag uit het Franse leger. Hij wil zich inlijven bij het Nederlandse leger.

In het Nederlandse leger.

Een maand na zijn ontslag uit het Franse leger (27 mei 1815), vinden we Van Geert terug in het Koninklijk Nederlandse krijgsmacht, in zijn graad

21

Fort Sint-Marie: zicht op de buitenste vestingsgracht. Rechts punt van het oostelijk basion

foto Eddy Levis

Voormalig Fort Sint-Marie: wat nog rest van de kazematten van het fort. Nu is de locatie de Zeevaarschool van het Gemeenschapsonderwijs met eigen schepen en een haventje dat toegang geeft tot de Schelde

foto Eddy Levis

van eerste luitenant van het 39 ste legerbataljon gekazerneerd te Grave, een oud vestingstadje in de Nederlandse provincie Noord-Brabant aan de Maas.

Het was van ouds een garnizoenstad met een regelmatig stratenplan. De singels geven er vandaag nog enigszins aan hoe de vorm was van de oude vesting, aangelegd door Menno van Coehoorn. De bolwerken werden gesloopt in 1876.

Hij wordt op 19 juli 1822 overgeplaatst naar het depot van de 13de divisie van de koloniale troepen.

Op 17 april 1823 bevordert hij tot kapitein van de 16de infanteriedivisie te Leper.

In het Belgische leger.

Na 15 jaar dienst onder de Nederlanders maakt hij de overstap naar het Belgische leger waar hij zijn graad van kapitein mag behouden en op 19 oktober 1830 toegevoegd wordt aan het 8ste linieregiment.

Op 2 mei 1831 stuurt hij van uit St.-Niklaas een verzoekschrift aan “Monsieur le Commissaire Général de la Guerre”. Daarin vraagt hij na 10 jaar trouwe dienst als kapitein, verhoging tot de graad van majoor. Hij gebruikt zijn verschillende verwondingen te Wagram en Smolensk als argument evenals zijn “qualités guerrières” en zijn “zèle” en “dignité” waarmee hij “les devoirs de son rang” gedurende jaren vervulde.

Hij wordt echter voorbijgestoken door een vijf jaar jongere officier waarop hij op 3 oktober kwaad in zijn pen kruipt en van uit het kamp van Diest een verontwaardigde brief aan de kersverse koning Leopold I schrijft:

*Camp de Diest le 3
Octobre 1831*

*Sire !!!
Van Geert François,
capitaine au 8 ième
Régiment d' Infanterie
prend la respectueuse
confiance d' adresser à
votre Majesté sa
juste réclamation.
Lieutenant en 1ième
sous l' Empire François,
promu au grade de
Capitaine en 1832 dans la
cidedevant 16ième Division
présentement 8ième
Régiment d' Infanterie, ou
il se trouve encore en ce
moment et sans avenue-
ment tandis que Monsieur
van Holling, Capitaine
de l' année 1828, Cinq
ans moins ancien que le
Suppliant vient d' être
promové au grade de
Major.*

*Sire, il est trop pénible
pour un Militaire blessé à
Wagram et Smolensk, de
se voir dépassé par un
officier beaucoup moins
ancien en grade.*

*C' est dans l' Espoir d'
obtenir de Votre Majesté
une justice entière que le
Supléant ose faire cette
Demande.*

*C' est la Grace
(get) Van Geert
Cap.*

De koning gaat op zijn bezwaarschrift in en op 16 oktober 1831 verkrijgt hij dan ook de gesolliciteerde graad van majoor bij het 6de linieregiment.

Gedurende de periode 1830-1834 neemt hij verscheidene malen deel aan de door de Franse legers gesteunde veldtochten tegen de Nederlanders. Tijdens de Tiendaagse veldtocht in augustus 1831 lag het 6de en 8e linieregiment verspreid over de Zeeuwse grens (L.A.Lecleir, pp. 30 & 34). Bij koninklijk besluit van 1 mei 1834 wordt hij daarvoor tot ridder in de Leopoldsorde benoemd.

Minder fraai is, dat hij op 15 mei 1842 acht dagen arrest krijgt (“d'arrets sans acces”) van luitenant-generaal Clump, commandant van de eerste divisie van het fort Ste-Marie aan de linker Schelde-oever te Kallo, “pour avoir négligé de prendre des mesures de sécurité pour expression de certaines mésintelligences et avoir toléré que des officiers se présentent en bourgeois devant lui”.

Op 31 januari 1843 solliciteert hij bij de minister voor de plaats van commandant van de vesting Dendermonde. Zijn chef, luitenant-generaal Clump, steunt hem hierin door een aanbevelingsbrief naar de Minister van Oorlog te schrijven. Hij roept zijn ouderdom en familiale redenen in om deze sedentaire post te bekommen. Er zou echter iemand anders in deze functie benoemd worden.

Als doekje voor het bloeden wordt Van Geert bij koninklijk besluit van Leopold I (27 september 1844) bevordert tot luitenant-kolonel en op 28

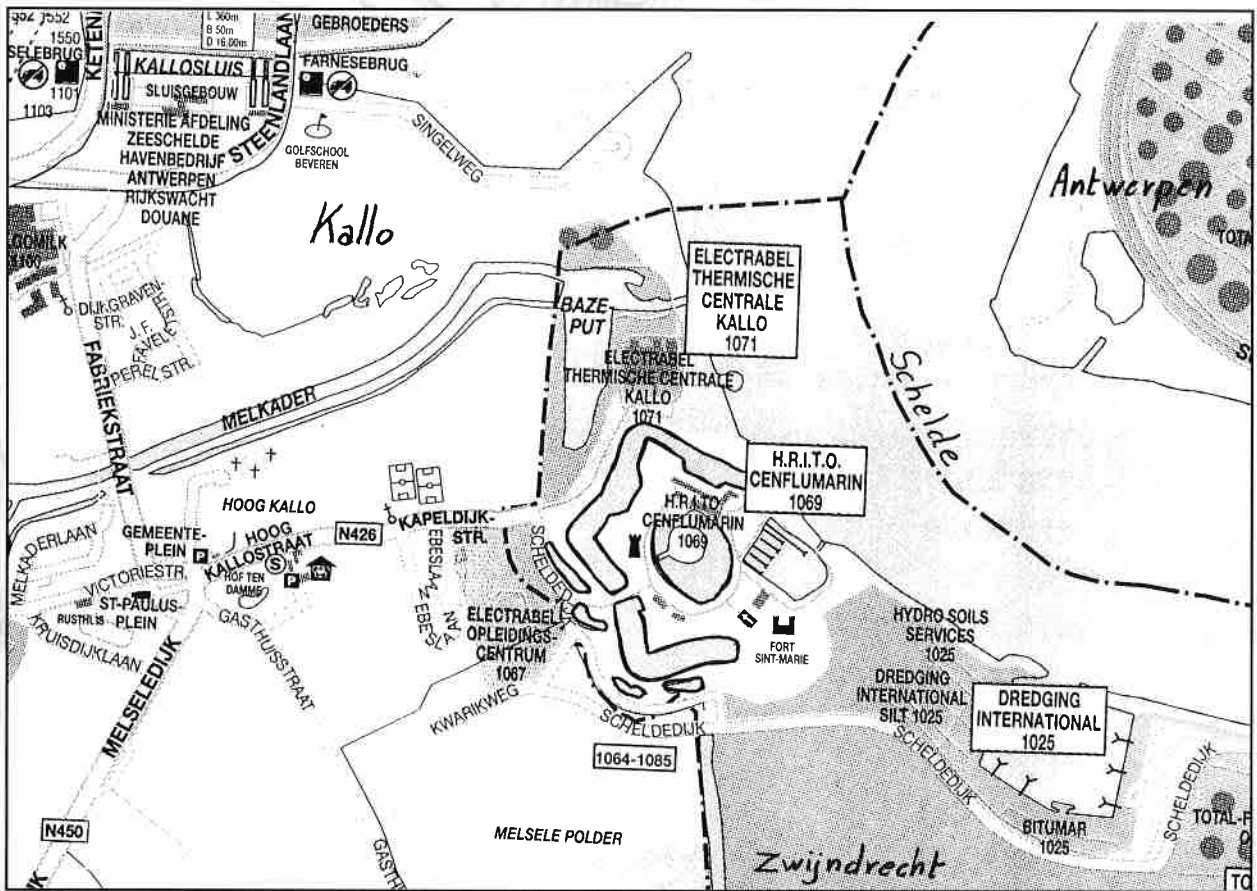
september 1844 aange-
duid voor het 11de
linieregiment.

Na 38 jaar dienst bij 3 verschillende nationale legers wordt hij bij K.B. van 28 september 1847, op 61-jarige leeftijd op rust gesteld.

Op 19 september 1849 vraagt en krijgt hij van de Minister van Oorlog de toelating bij openbare plechtige gelegenheden het uniform, de kentekens en eretekens te dragen van het regiment waartoe hij behoorde op het moment van zijn pensionering. Hij steunt zich hierbij op een reglement uit het Hollands leger en het precedent van ridder Henderick, die daartoe eveneens de toelating had bekommen.

Hogergenoemde aanvraag vermeldt zijn toenmalig adres: Theresianenstraat⁷¹ nr. 28 te Gent, waar hij hoogstwaarschijnlijk ook nog zal gewoond hebben op het ogenblik van zijn bezoek aan Jules de Saint-Genois (1849). Het boek werd afgewerkt op 31 december 1850 en verscheen in 1851.

Fort Sint-Marie

Fort Sint-Marie II

Fort Sint-Marie II is gelegen op de plaats van het vroegere Fort Sint-Marie I, aldaar in 1585 door Alexander Farnese gebouwd als bruggenhoofd van zijn beroemde Scheldebrug. (Fort Sint-Marie I, een gebastioneerde vierhoek in de Scheldedijk gelegen, situeerde zich rond bastion II, tussen de Scheldedijk en de vijver).

Fort Sint-Marie II heeft vier gebastioneerde fronten (I-II, IV-V, V-VI en VI-I) en twee getenaillerde fronten (II-III en UII-IV). De wallen zijn onbekleed.

Vóór de wallen ligt de hoofdgracht, voorafgegaan door de bedekte weg met glacis-coupé, op zijn beurt beschermd door een voorgracht en een tegendijk. De bedekte weg vóór de fronten II-III is tevens de Scheldedijk.

Het Fort ligt in een inundeerbaar gebied en kan enkel langs de dijken benaderd worden.

Aangezien de ondergrond veel turf bevatte zag men zich verplicht in het midden van het Fort een vijver in te graven teneinde over voldoende aarde te beschikken voor het opwerpen van de wallen.

Op front IV-V komt de Defensieve dijk toe die de Melselepolder van de Borgerweertpolder scheidt.

Op het terreplein van de Front bevinden zich enkele gebouwen en twee bomvrije kruitmagazijnen in de bastions III en IV.

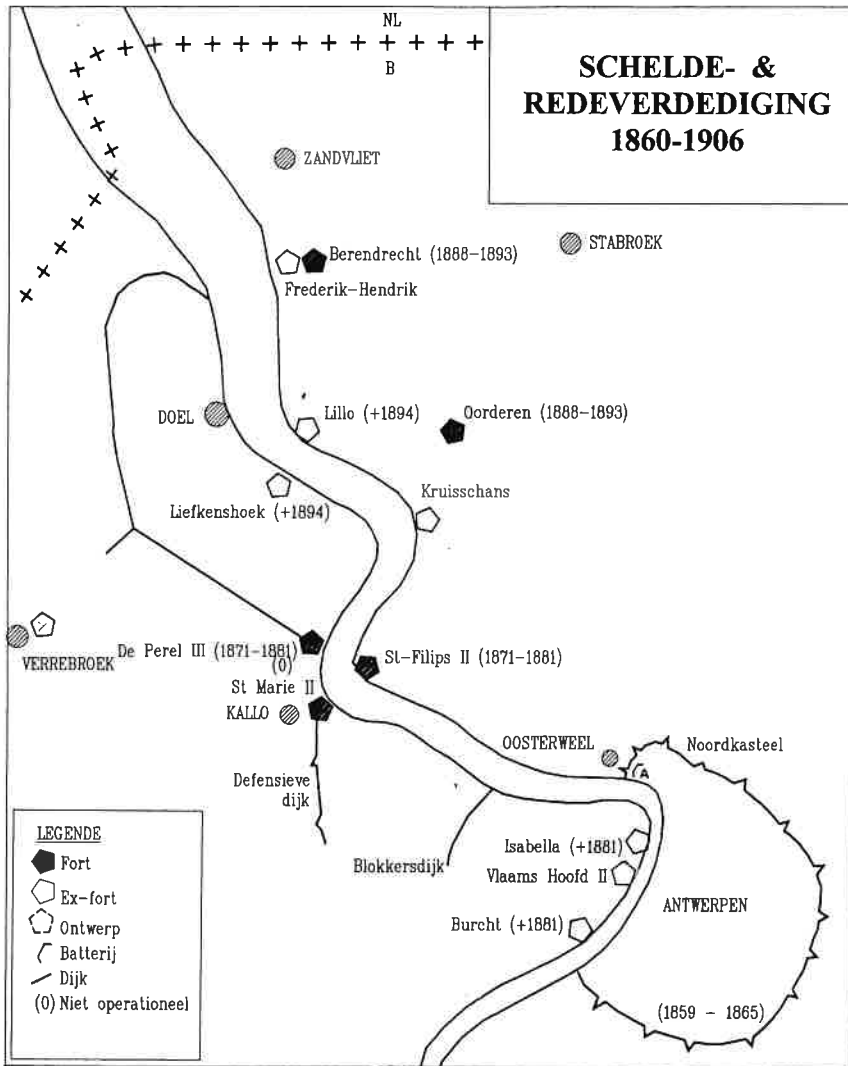
De gekazerneerde kustbatterij wordt in het front II ingebouwd. Het omvat drie vleugels: een courtinevleugel, een flankvleugel en een facevleugel. Op het gelijkvloers bevindt zich de kazerne. Op de verdieping zijn er onder meer de 27 haxokazematten, oorspronkelijk voorzien voor de opstelling van 48-ponders en later omgebouwd voor bronzen getrokken 15 cm-kanonnen op raamaffuit. Bovenop is een aarden kat voor 12 kanon-houwitsers 120.

In 1877-1878 zal een pantserbatterij in de facevleugel van de gekazemateerde batterij worden ingebouwd.

In 1881-1882 zal er buitendijks een onderwaterbatterij worden opgericht, met toegang onder de dijk, een torpedoloods en een gebouw voor perslucht

Links 1812: 112de
linieregiment, rechts
1831: infanterie-officier

De Schelde- en redeverdediging tussen 1860 en 1906.

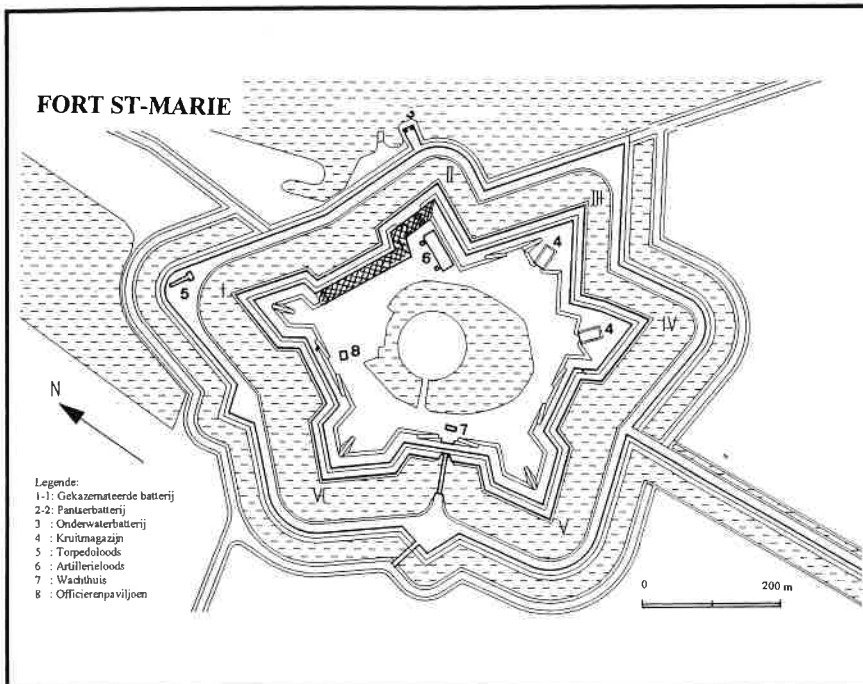
De Schelde- en redeverdediging tussen 1860 en 1906

uit: *Vesting Antwerpen*, deel III, Robert Gils

Fort Sint-Marie, eind 19de eeuw

uit: *Atlas des bâtiments militaires*, Bas-Escaut

24

Fort St-Marie, eind 19de eeuw.